

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

Eftervård och hjärtsjukas problem dominerar lungsjukas rikskongress

Nonchalans har avlöst tbc-skräck

GÖTEBORG (TT) Den skandinaviska kongressen i Sverige hölls på Fredagen i Göteborg vid De lungsjukas riksförbunds...

TBC-kurvan stiger åter, minskad respekt ådesdig...

Lung- och hjärtsjuka går samman GEMENSAMT MEDICINSKT RÅD

De lungsjukas eftervård måste få snabb lösning.

Riksförbundet uppvaktar regeringen, efterlyser utredningens resultat.

Hjärtsjuka välkomna i förbund

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka bär det nya namnet på De lungsjukas riksförbund, som enligt den pågående kongressens beslut nu beredda nu också öppnar sig för den mycket stora gruppen hjärtsjuka.

Förbundets styrelse fick i uppdrag att närmare utreda frågan om inrättande av ett medicinskt råd, ett organ med först en hjärtspecialist, en lungläst samt en rehabiliteringsläst. För bakgrunden till denna organisationsform har följande...

Lung- och hjärtsjukor... kongress i Göteborg... Riksförbundet... hjärtsjukor... En annan av fulla organisationer... också förenade i ett... och en lungsjuka... återställas... kongressen är... skärmskrivning...

avdelning... Självaste står en... skärmskrivning... under förtroende... omfattande... mer, inte mindre än... alla tuberkulos sjuka... baka-tuberkulos... sjukdomen inte mindre... av hjärt- och... 63 personer... sjukdomen om en... sjukdomen kan från... handlar det om att... av ett annat... hjälp och råd.

Status

Status

ORGAN FÖR DE LUNGSJUKAS EFTERVÅRDSKOMMITTÉ

I DETTA NUMMER:

- Ledare: SYFTE OCH MÅL, ADJÖ OCH VÄLKOMMEN TILLBAKA!
- FULLBLOD av Ivar Lo-Johansson.
- Bidrag av Erik Lidforss, Hasse Z. m. fl.
- SCHACK - KORSÖRD

Nr 1 1938

PRIS 25 ÖRE

Lungsjukas eftervård måste ordnas.

De utskrivna bör beredas arbete eller understöd.

De lungsjuka önska inträde i yrkesskolor

Det skulle vara en god besöksvärd om staten ville hjälpa de lungsjuka hälsocentralerna till grundläggare. Om lungsjuka...

De lungsjukas organisationer håller kongress

Eftervård-frågan den mest brännande.

Lördagen den 13 juli blir en annalingsdag för de lungsjuka. Då samlas nämligen representanter för patientföreningarna till en första kongress vilken kommer att diskutera frågor av största betydelse för de lungsjuka.

Patientföreningarna har nu sammanslutit sig till ett De lungsjukas riksförbund, meddelar förbundets sekreterare J. Sandrén, som också är reaktor för förbundets tidning Status. För ett par år sedan tog Stockholmsföreningarna initiativet till en uppställning för socialisera om eftervården för de lungsjuka och den vid detta tillfälle bildade eftervårdskommittén fortsatte sedan arbetet för de lungsjuka. På ett sammanträde i mars förr beslutade man bilda De lungsjukas riksförbund, som nu har omkring 10,000 medlemmar bakom sig, organiserade i ett 45-tal patientföreningar. Förutom Stockholmsföreningarna har bl. a. också centralorganisationerna i Göteborg och Malmö anslutit sig till riksförbundet. Ett 20-tal föreningar har redan anmält representanter till kongressen och flera anmälningar väntas komma. Det är dock inte alla föreningar, som har råd att skicka delegater och det är inte heller alla sanatorier, som forstår nyttigt med kongressen och förbundets verksamhet överhuvudtaget, varför även vissa svårigheter är att övervinna på det hållet. Kongressen kommer i första hand att syfta till eftervårdsfrå-

nr 5 maj 1963 pris 1:50

25 år i folkhälsans tjänst

AKTIVITET GENOM EGNA INSATSER

Arbetsgrupp vid en av riksförbundets socialvårdskurser

RHL

(Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka) har 16.000 anslutna medlemmar och 130 lokalföreningar i hela landet

3 viktiga punkter för bättre folkhälsa

Effektiv hälsokontroll, som avslöjar hjärt- och lungsjukdomar på tidigt stadium

Vid behov sjukvård och kartläggning av eftervård, försörjnings- och arbetsmöjligheter.

De sjukas egen aktiva medverkan i åtgärder, som syftar till deras rehabilitering

har alltid kännetecknat verksamheten inom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka.

Vi vill bl. a. genom medlemsvård, studier och egen kursverksamhet, göra de sjukdomsdrabbade bättre skickade att förstå sin sjukdomssituation och de problem den innebär.

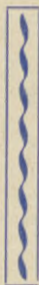

Den interna studie- och kursverksamheten har i hög grad inriktats på samhällsfrågor, sociallagstiftning, arbetsmarknadsproblem, näringslivets möjligheter att ta emot handikappade osv. Avsikten med denna interna skolning har varit och är alltjämt att göra våra medlemmar i lokalföreningarna landet runt bättre rustade för samarbete.

Förbundets egen roll, att i det löpande arbetet föra sjukdomsgruppernas talan, kan organisationsmässigt sammanfattas på följande sätt:

- a) centralt bevakar förbundet sjukdomsgruppernas intressen genom kontakter med departement, ämbetsverk, styrelser och andra organ, vilka sysslar med handikappfrågor. Arbetet verkställs dels genom personliga kontakter, dels genom framställningar i skrivelser, remissyttranden osv.
- b) på lokalplanet verkar förbundet främst genom lokalföreningarna. De arbetar för medlemsvård, ger råd och upplysningar, personligt stöd och hjälp i olika former samt söker skapa en stimulerande gemenskap för de sjuka och f. d. sjuka.

Den intressegemenskap vi eftersträvar genom förbundet och dess lokalföreningar avser inte att ersätta men väl komplettera den service, som på annat sätt står till buds för hjärt- och lungsjuka.

Den högste herren och ringaste tjänaren...

Tidskriften Status fyller 25 år i maj. Ett helt kvartssekel har vår tidskrift verkat i detta tidskrifternas kortlivade land. Vi vet att många tidningsföretag med stora ambitioner startat, blåst fanfar för höga mål — och tystnat efter en kort tid. Sedan har en samstämmig kör hyllat den avlidna kollegan med sedvanliga pressrosor. Solen gick ned bakom ingenting-skogen. Den späda tidskriftsplantan var glömd och borta från rösternas torg — förvarad i enstaka exemplar hos dem som trodde på en idé om en tidskrift.

När Status första exemplar kom ut 1938 i maj var det säkert inte många som trodde att tidskriften skulle överleva spädbarnsåldern. Det gjorde den i alla fall — och nu fyller Status 25 år! För den som haft förtroendet att redigera Status under en stor del av de gångna åren ställer det sig svårt att göra någon sammanfattning om vad det innebär att stå bakom en tidskrift sådan som vår. Det blir för mycket att "tala i egen sak". Främst vill man dock tacka pionjärerna, som med ett minimum av startkapital — och en osedvanlig tillgång på optimism — vågade försöket och efter oändliga vedermödor lyckades få de första Status-exemplaren ur tryckpressarna och ut till läsekretsen. Vi som senare fick ta ansvaret för tidskriften har minsann inte haft medvind vid alla tillfällen. Att sköta Status är ingen problemfri vardag. Känslan av att i pionjärernas anda hålla tidskriften vid liv har dock varit

ledstjärnan för oss — och nu står vi alltså med vårt tidskriftsföretag vid en respektabel milstolpe — 25 år!

Till sist är det ändå läsekretsen, som har avgörandet i sin hand. En tidskrift utan läsare har ingen framtid. I Status andra nummer — juni 1938 — skrev Ragnar Holmström en artikel med rubriken "Några ord om papper..." Artikeln kan — sedd genom 1963-års glasögon — verka en smula snusfornuftig och högtravande. Där finns dock en del grundstoff, lämpligt för en jubilerande redaktör att vaska i. "Papperet är den högste herren och ringaste tjänaren", skriver artikel-författaren". Papperet kan vara frälsare och frestare, ledare och förledare, sanningssägare eller lögnare..." En tidskriftsredaktör ska med andra ord inte låta trycksvärtan dansa alltför lättsinnigt på de vita ark han har ansvaret för. Genom åren har väl också vi fått en viss uppfattning om vår läsekrets. Erfarenheterna visar att våra läsare — så vitt vi kan finna — läser sin tidskrift. Och de ger sig tillkänna på olika sätt. Det enklaste sättet är naturligtvis att upphöra med prenumeration eller lösnummersköp, när man funnit någon orsak till förargelse i innehållet. Andra läsare nöjer sig inte enbart med ekonomiska sanktioner. De vill själva motivera sin ståndpunkt. Omdömena kan skifta. Några ord tycker vi oss ändå kunna känna igen som stående motivering: "En sån

där sak hade jag inte väntat att få se i Status..."

För en tidskriftsredaktör är det en allvarlig sak att sära läsekretsen — både för redaktören själv och det företag han representerar. För vår del är en ledsen läsare alltid ett allvarligt problem att fundera över. Vi tror att många som läser Status gärna tänker att innehållet måste fylla vissa höga krav — framför allt gäller det att inte sära och stöta. Var gränsen går för dessa krav måste redaktören ständigt ha i åminnelse vid val av manuskript.

Med detta vill vi inte alls klandra våra läsare för överkänslighet, men erfarenheterna av läsarnas omdömen kan översättas på ett annat plan. Det gäller oss och andra tidningar. Vi tror oss ha märkt en viss försiktighet när man via citat och på annat sätt tar upp frågor, som behandlats i Status. Man vill inte skifta hugg med en tidskrift av vår sort på samma sätt som t. ex. dagspressen av olika partifärg gör. Ett omnämnande kan göras — men gärna inte i polemisk form mot tidskriften och dess åsikt. Man kan försvara detta med att vi ofta är så försiktiga — synpunkterna så väl friserade att det inte är mycket att ta upp till debatt. Är det hela sanningen? Vi tror att i dagens läge är berörda problem något att tänka på för de handikappades egen press. Kanhända har vi själva varit en smula tama ibland i själva sättet att föra pennan för våra idéer? Kan-

Socialministern föreslår krafttag mot Silikos, tobaksrökning och oren luft

I en proposition signalerar socialministern en rad åtgärder för förbättrad lunghälsa. För att resa ett effektivt skydd mot *silikosen* föreslås anslag till statens institut för folkhälsan och arbetarskyddsstyrelsen med sammanlagt 340.000 kr. *Luftföroreningarna* är den andra etappen i propositionen. Statens insats förstärkes på det organisatoriska planet. För att främja forskningen på området bör en statens luftvårdsnämnd inrättas. 250.000 kr anvisas till utredningar m. m. rörande

luftföroreningar. *Tobaksrökningens skadeverkningar* ger anledning till oro, särskilt den tilltagande rökningen bland ungdomen. Det är därför viktigt att ungdomen får kännedom om de risker rökningen kan medföra, framhåller socialministern. I propositionen föreslås ett belopp på 500.000 kr för upplysning bland ungdom.

Under avdelningen "Medicinskt" i detta nummer redogöres närmare för sjukdomar och skadeverkningar m. m.

hända är det också så att handikappfrågor — problem för sjuka och handikappade — av olika skäl verkar återhållande på debatteknik av mera kärv natur, dvs. såsom man t. ex. debatterar på det politiska planet i dagspressen. Mot det sista kan invändas att vi i de här frågorna — om sjuka och handikappade grupper — ska hålla oss på "ett högre plan" — ovanför det partipolitiska käbblet. Synpunkten är tungt vägande — särskilt om man betänker att många människor med intressen i handikappfrågor gärna inte vill se sig inblandade i hårda dispyter. Men en friskare debattlust i pressen skulle onekligen höja intresset för handikappfrågornas snabba lösning många grader. En sådan öppnare debatt är naturligtvis en svår sak för oss att praktisera och samtidigt undvika att såra och stöta sig med en del människor. Ja, kanske innerst inne såra många av de läsare, som har så mycket ge-

mensamt med Status i grundprinciperna: humanitet och rättvisa åt sjukdomsdrabbade i vårt samhälle.

Trots att vi kanske har en hel del förtöjningar, jämfört med frifräsiga partipolitiska kolleger, som odlar ett kärvare sanningens språk, hoppas vi att vi ändå fyllt de grundläggande kraven som språkrör för landets lungsjuka. Kraven på vårt omdöme skärptes i och med att vi även tog med de stora grupperna hjärt- och kärlsjuka i vårt förbunds verksamhet. Våra läsare har alltid varit vårt starka stöd. Utan dem skulle vi inte haft glädjen att uppleva tjugufemårsdagen för Status. Även om vi som "högsta herre och ringaste tjänare" — som artikelförfattaren skrev 1938 — brustit ibland, är vi livskraftiga nog att gå vidare. Status kan leva vidare om vi alla hjälper till och med den förhoppningen tackar vi läsekretsen för de gånga åren.

Sixten Hammarberg

50-procentigt statsbidrag bör utgå till handikappverkstäder m.m.

I en särskild proposition föreslår inrikesminister Rune Johansson ökade statliga bidrag till verkstäder för arbetsträning och skyddad sysselsättning m. m. Enligt förslaget bör statsbidrag utgå med 50 % av kostnaderna för klientersättningar vid arbetsträning under högst sex månader. Som villkor för bidraget föreslås, att ersättningarna utgår till samma belopp som de utbildningsbidrag, som utbetalas bl. a. vid omskolning av arbetslösa och partiellt arbetsföra. Vidare föreslås statsbidrag till driften av verkstäder för handikappade med 50 % av verkstäderna redovisat underskott, dock högst 2.000 kr per arbetsplats och år. Till anordnande och drift av verkstäder för handikappade föreslås 10 resp. 11 milj. kr, vilket innebär anslagshöjningar med tillhoppa 10,3 milj. kr. Vid detta nummers pressläggning har riksdagen ännu inte slutbehandlat denna fråga.

Rikskonferens för kuratorer om hjärt- och kärlsjukas problem

anordnas i Stockholm den 4 maj — se vidare under "Sociala Notiser", sid. 12!

Status varje månad

ger aktuell information om vad som händer inom socialmedicin och socialpolitik.

Status

Organ för Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

Ansv. utg.: Einar Hiller

Redaktör: Sixten Hammarberg

Red. och Exp.: Kocksgatan 15, Stockholm

Telefon 41 39 99 och 44 40 40

Postadr.: Box 4149, Sthlm 4

Postgironr 95 00 11

Annonspriser:

Omslagets sista sida .... 500:— 53 mm spaltbredd 65 öre mm
1/1-sida 400:— 1/2-sida 225:— 90 mm spaltbredd 90 öre mm
1/4-sida 125:— 1/8-sida 65:—

Prenumerationspris: Helår 15 kr, halvår 8:25 kr

UR INNEHÄLLET:

SOS HJÄRTAT — stöd kampanjen! ..	5
25 ÅR EFTERÅT	8
SÅ VAR DET DÅ	10
MEDICINSKT	11
LUNGKLINIK ÅR 1963	14
BILDKRYSS	25

OMSLAGSBILD:

PRESSREVVY — 25 ÅR I FOLKHÄLSANS TJÄNST.

SOS hjärtat

är namnet på den stora kampanj för krafttag mot hjärt- och kärlsjukdomarna Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar startade i april. Ca 500.000 personer i vårt land lider av hjärt- och kärlsjukdomar — en siffra som sannerligen manar oss till eftertanke och omsorg om våra hjärtan. I en snygg folder — som kommer att studeras bl. a. på tidningsredaktionerna under de två månader insamlings- och upplysningskampanjen pågår — får vi veta rätt mycket om hjärtats funktion m. m. Några levnadsregler kan vi först och främst lägga på minnet:

- Var måttlig med arbete, men också med vila.
- Håll Dig i form — regelbunden motion är mer värd än enstaka ryck.
- Var måttlig med mat, alkohol och nikotin.
- Håll Din vikt — helst konstant från 20-årsåldern.
- Var måttlig med nervösa moment, pressade tider och jäkt.
- Aktä Dig för ambitioner över Din förmåga — bästa sättet att visa att Du kan ersättas är att falla bort.
- Koppla av i tid för att inte bli avkopplad i förtid.

Hjärt- och kärlsjukdomar orsakar i dag mer än hälften av dödsfallen i vårt land, men under tusentals år — under antiken — påstod de lärde att "hjärtat inte kunde bli sjukt". Den uppfattningen var vägledande långt in i Nya Tiden. Greken Aristoteles var en benhård vetenskapare, som hävdade hjärtats styrka mot sjukdomar. Nu vet vi i alla fall att han hade fel på den punkten och att kampen mot hjärtsjukdomarna måste föras med kraft och målvetenhet. Det är dit Nationalföreningen syftar med stöd åt forskningen och andra åtgärder.

Status varje månad ger aktuell information om vad som händer inom socialmedicin och socialpolitik.

"Misstrons bacill"

är inte lätt att komma till rätta med — det är ett sjukdomsfrö som håller till i gränslandet mellan socialarbetaren och hans klient, framhåller doktor Gustav Jonsson i en artikel i *Svensk Socialvårds Tidning*:

Lungsoten har vi kommit till rätta med genom att höja standarden och jaga baciller. Den sociala missanpassningen har vi inte kommit åt genom att bara höja standarden. Finns det även därvidlag någon bacill att utforska och utrota?

Får man tala i bilder skulle jag vilja svara ja. Och det gäller en bacill som just angriper relationen mellan socialarbetare och klient. På socialvårdshållet visar sig störningen mest som missmod och irritation. På klientensida möter man en djup misstro mot alla som vill hjälpa, ibland stegrat till direkt arrogans eller fiendlighet, ibland kamouflerat som ödmjukhet eller inställsamhet. Bäst beskri-

ver man kanske sluteffekten därav med orden missnöje och besvikelse hos båda parter.

Min tes är att avvisande, misstrognahem utgör den kanske viktigaste grund som numera finns i vårt samhälle för allsköns asocialitet och att de samtidigt är de miljöer där vår socialvård fungerar sämst. Min tes är vidare att det som brister inte gäller lagar och förordningar utan just samspelet mellan socialarbetare och klient. Det är också därför som jag menar att man inte når långt med kurser och konferenser där man matar socialvårdsfolk med de gamla vanliga teserna om hur man "bör" bete sig mot besvärliga klienter. Det som först behövs är en realistisk analys av de psykologiska processer som inställer sig hos socialvårdaren vid närkontakten med de kvirriga och knarriga klienter jag här talar om.

Jag tror inte att vare sig jag eller någon annan är kompetent att kartlägga all denna problematik — därtill har hela området alltför länge varit fridlyst från forskning, inte minst i vårt land.

STATUS - 25-årig säningsman i socialsverige...

Status har försökt "så" trygghet, arbete, och bättre levnadsvillkor för sjuka och handikappade. Den sociala gräsmattan spirar ganska bra och på den finns nu flera säningsmän än för tjugufem år sedan.

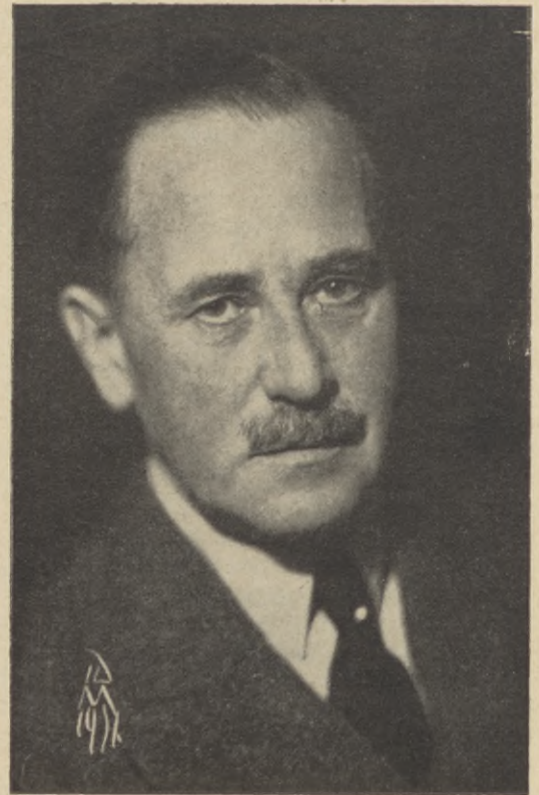
Ett gott stöd i kretsen kring Status var doktor Gustaf Neander, generalsekreterare i Svenska Nationalföreningen mot Tuberkulos. I Nationalföreningens regi utarbetades också ett förslag till förbättrad eftervård för lungsjuka. Doktor Neander presenterade själv huvuddragen i förslaget inför den kongress, som på sommaren 1939 samlats i Stockholm för bildande av en riksorganisation för lungsjuka. Det är alldeles tydligt att detta för sin tid mycket revolutionerande förslag om kuratorer, samarbete mellan sjukhus och arbetsförmedling, yrkesskola för lungsjuka, och andra åtgärder till förvärvsmöjligheter i "öppet" arbete i industri och hantverk, mottogs med stor glädje. Här fick för första gången representanter för landets patientföreningar i olika delar av landet uppleva nöjet att lyssna på en framställning om konstruktiva åtgärder, ett förslag till humanare behandling av utskrivna sanatoriepatienter, en eftervård, som syftade till trygghet och arbete.

◇

I en personligt hållen betraktelse i Status julnummer 1939 skrev Doktor Neander bl. a. följande under rubriken "Befriaren skall komma": "Det tycks mig, att av alla livets fiender är ingen så hänsynslös och på samma gång så meningslös som tuberkulosen, ingen så omöjlig att förstå eller tolerera. Varför skall det finnas en stor massdödande sjukdom, just inriktad på att ödelägga ungdomen, livets vår, knoppningstiden? Tuberkulosen är t. o. m. en större folkförödare än de avsky-

Pionjär

I
INOM
SVENSK
TUBERKULOSVÅRD
OCH
SJUKDOMS-
BEKÄMPANDE

Doktor Gustaf Neander talade vid De lungsjukas riksförbunds första kongress år 1939.

värda krigen. Tillvaron av en sådan sjukdom framstår som en biologisk brutalitet, som en förolämpning mot livet självt. Mot en sådan sjukdom måste vår inställning vara oavlåtligt aktiv, aggressiv och oförsonlig, orden resignation, fatalism och underkastelse få icke nämnas, då det gäller tuberkulosen. Det måste vara kamp utan vila och ro." Orden får ses mot bakgrunden att tuberkulosen i landet året före — 1938 — skördat över 5.000 dödsoffer och att läkarna på våra sanatorier ofta

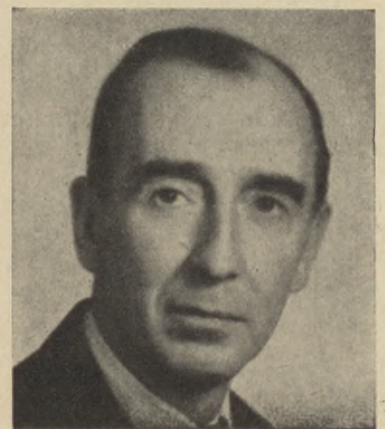
stod inför långt gångna sjukdomsfall med små möjligheter att gå till full hälsa. Doktor Neander ville även understryka, att de sjuka inte skulle uppleva tuberkuloskampen som en kamp mot dem själva — det var ju sjukdomen det gällde. Han var optimist ifråga om möjligheterna på det medicinska planet och i eftervården såg han — tidigare än de flesta i vårt land — slutstenen i den byggnad som heter värdig och effektiv hjälp åt dem som drabbas av lungsjukdom.

Doktor John Lundquist, nuvarande generalsekreterare i Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar, ger en aktuell bild av tbc-situationen i dag

För läsare av Status är det närmast en truism att påpeka hur tuberkulosituationen i vårt land helt förändrats sedan Gustaf Neander skrev ovan citerade rader. Medan tuberkulosen 1938 skördade 5.000 dödsoffer var dödlighetssiffran 1960 endast 409. Sedan 1938 har dödligheten i tuberkulos sålunda gått ner med ca 92 %. Sjukligheten i tuberkulos har dock sjunkit betydligt långsammare, vilket måste bli en

naturlig följd av att sjukdomen i sig själv blivit mera godartad och av att våra behandlingsmöjligheter förbättrats så enormt.

Att tuberkulosen numera kan anses ha spelat ut sin roll som "folksjukdom" kan tillskrivas många olika faktorer. Förbättrad levnadsstandard med kvalitativt bättre föda, ökad folkupplysning med därav följande förbättrad hygien har säkert en viktig andel i sjukdomens tillbakagång. Dispensärverksamhetens utbyggande fr. o. m. 1939, BCG-vaccination i stor skala, allmän skärmbildsundersökning och självfallet också våra nya behandlingsmöjligheter, såväl kirurgiska som medicinska, är allt faktorer av stor

Doktor John Lundquist.

Pionjär

II

INOM
SVENSK
SOCIAL FORSKNING
OCH
REHABILITERING
FÖR HANDIKAPPADE

Ingenjör Hjalmar Cederström, förgrundsmän i debatten om de partiellt arbetsföra i Sverige. Han tog upp djärva planer till lösning av dessa frågor, blev ledamot i den statliga utredning, som utarbetade riktlinjerna för arbetsvårdens framtida utformning, internationellt känd konstruktör och socialingenjör.

betydelse. Tuberkulosdödlighetskurvan har sjunkit snabbare från början av 1940-talet, då den moderna kemoterapien slog igenom.

Men vid sidan av alla dessa socialmedicinska faktorer har med säkerhet också rent biologiska skeenden medverkat, framför allt den s.k. isolatbrytningen, dvs. det förhållandet att ingiften blivit allt sällsyntare. Betydelsen av detta får sin förklaring i vår nuvarande uppfattning om ärftlighetens roll vid tuberkulos. Före upptäckten av tuberkelbacillen ansågs det allmänt att tuberkulos var en ärftlig sjukdom. Sedan det blivit klart att den är en smittsjukdom, gick åsikterna naturligt nog över till den andra ytterligheten. I vår tid tillmättes ärftligheten åter en stor betydelse, fastän på annat sätt än förr. Undersökningar av en- resp. tvåäggiga tvillingar med tuberkulos har visat en frappant överensstämmelse beträffande sjukdomens lokalisation, typ och förlopp hos de enäggiga, en överensstämmelse som endast kan förklaras av att en ärftlig biologisk faktor spelat in. Vad som ärves är en viss konstitution (i

biologisk mening), dvs. en större eller mindre motståndskraft mot tuberkulos smitta. (Detta betyder dock inte att en individs motståndskraft skulle vara en gång för alla fixerad vid födelsen. Alla erfarenheter har visat att en dålig motståndskraft kan förbättras och en god försämrats, genom svält, umbäranden, infektioner av annat slag etc.

Djurförsök har visat att inavel medför missbildningar och ökad dödlighet, beroende på att arvsanlag, som varit latent, genom inaveln koncentrerats. Att detta även gäller för människa illustreras bl. a. av undersökningar rörande kusin giften, som är ett mått på isolatbildningen: tuberkulosfrekvensen bland barn till föräldrar, som är kusiner, är nämligen betydligt högre än hos andra barn.

Isolatbrytningen skulle alltså ha lett till att barn, som föds i våra dar, har betydligt bättre utsikt att komma till världen med en medfödd god motståndskraft mot tuberkulos än nyfödda förr i världen.

John Lundquist

Det var under en socialreformernas Sturm-und-Drang-period Status trädde fram som språkrör för de lungsjuka. En allmän debatt om sociala reformer pågick och ur 30-talets arbetslöshetskriser växte fram ett allt känsligare samvete för den osäkerhet många människor kände för sin existens. Man måste skapa en fastare grund för sysselsättning — främst mot massarbetslösheten — men också andra frågor virvlade upp i denna de sociala reformernas gryningstid.

◇

Den verkliga idésprutan var arkitekten och ingenjören Hjalmar Cederström. Han var mest känd som skapare av det väldiga Södersjukhuset i Stockholm, men egentligen fanns det inga gränser för hans aktivitet. Cederström ville ge också de sjuka och handikappade en chans och besjälad av denna tankes dynamiska kraft utarbetade han den ena planen efter den andra. Nyckelpunkten i hans lära var att skapa ett produktivt socialväsen och ett led i hans strävan var bl. a. att göra Södersjukhuset till ett socialvårdslaboratorium. I Cederströms vokabulär fanns mängder av nya begrepp och definitioner. Han talade om "tresidig hälsa", dvs. kroppslig, själslig och ekonomisk hälsa. Cederström utarbetade redan 1930 en generalplan för Stockholms stads hälso-, sjuk- och eftervårdsväsen, men han hade också ett brinnande intresse för landsbygden. Försöksdistrikt — byggda på vissa utvalda stadsförsamlingar och landskommuner — skulle bli forskningsanläggningar för ett produktivt socialväsen, där sjuka, handikappade och överåriga kunde sysselsättas.

◇

I ingenjör Cederströms begreppsapparat upptogs sådana ord som "fullkonsument" och "underkonsument". De handikappade och sjuka var underkonsumenter. Dessa grupper måste ges möjligheter att bli fullkonsumenter. Cederström skrev på sitt flammande och av socialt patos blommande språk att begreppet fullkonsument beträffande partiellt arbetsföra och överåriga innebar "att envar av dem varje dag skall kunna äta sig mätt och dricka sig otörstig; vidare tillgång till kläder envar behöver, vilka dock ej får vara gamla uttjänta,

Forts. å sid. 9

25 ÅR EFTERÅT

På Stora torget i min barndoms stad, vid Sparbankshörnan sammanträdde dagligen ledighetskommittén. Det var unga män, bittra mot samhället eller bara resignerade. De bara stod där, hela dagen. Kanske var de arbetslösa — arbetslösheten var på den tiden en lika vanlig som bisster företeelse — kanske ville de inte arbeta. De hade väl ingen yrkesutbildning, inga planer för framtiden, deras enda möjligheter till kontakt med likasinnade var gatan. Gatans parlament? Ja, men de störde ingen, möjligen kastade de ett glåpord efter någon av samhällets stöttepelare eller någon välsituerad, som hastade förbi. De störde inte trafiken, eftersom denna var minimal, de störde inte det sociala samvetet ty detta sov en djup sömn. De utgjorde helt enkelt ett inslag i gatubilden, som ingen förvånade sig över. Det var som det skulle vara.

◇

Runt om i landet i små och stora städer stod deras bröder på torg och gator. Runt kring landet reste deras kusiner "stepparna", som rutinemässigt avverkade gata efter gata, hus efter hus med alltid samma ord på läpparna: Skänk en slant åt en arbetslös! Stepparna var städernas luffare, men de åkte tåg mellan städerna på hoptiggda slantar. De sista riktiga luffarna föraktade dem, där de drog fram utmed landsvägen, som ännu inte erövrats av bilarna. Det var på 20-talet.

◇

Nu var det 1938. Tidskriften Status hade startat och hade sin redaktion i ett slumbetonat hyreshus på Götgatan i Stockholm. Inte långt därifrån invid Skånegatan låg en kåkbeyggelse med skrotupplag, som avgränsades från Götgatan med ett staket. Vid detta staket stod eller hängde några unga män. De träffades där varje dag. De utgjorde ett hemligt brödraskap, en orden, och för att bli medlem av denna var kravet endast detta enda: att vara utskrivna från Söderby, S:t Göran eller något annat tuberkulossjukhus. Gatan var deras klubb, deras hem om dagen och samlingen kring kåkarna och skrotupplagen var deras enda omväxling i en grå vardag, som präglades av sysslolöshet, otillräckliga fattigvårdsunderstöd och

Johannes Sandrén.

Status första redaktör — byråsekreterare Johannes Sandrén — berättar om genombrottstiden fram till dagens läge.

bitterhet. De var arbetslösa och fattiga därför att samhället gav dem stenar istället för bröd — några tiotus eller matkuponger i stället för arbete. De flesta av dem hade väl haft ett arbete innan sjukdomen kom, och de tänkte väl, där de låg i sina sjuksängar: blir jag bara frisk... Men arbetsgivarna vinkade med kalla handen, de forna arbetskamraterna drog sig undan i bacillskräck. Och nu stod de där och kunde inte annat. Det var en grå, en bitter tillvaro på gränsen till nöd, tröstlöshet, självpuggivelse. Den enda färg de såg var den röda stoppsignalen vid arbetsplatserna.

◇

Så kom slutligen en strimma av hopp. Tidens lösen hette organisation. Varför skulle inte också de lungsjuka kunna organisera sig och i samlad trupp gå till storm för sina rättmätliga krav: arbete, bröd, en aktiv tillvaro i samhället? Så blev det. Man uppvaktade socialminister, riksdagsmän, kommunala myndigheter. Socialministern hette Gustav Möller. Han förstod. 1943 tillsatte han kommittén för partiellt

arbetsföra, sedan andra handikapporganisationer förenat sig med de lungsjukas riksförbund i kravet på en utredning om de handikappades arbetsproblem. Denna utredning framlade i fem betänkanden fram till år 1948 förslag om de partiellt arbetsföras inpassning i arbetslivet. Och det stannade inte vid förslag, de blev eller håller på att bli en verklighet.

◇

Nu är det 1963. Borta är kåkarna och skrotupplagen vid Götgatan, borta är staketet, mot vilket en hopplös skara samlades för 25 år sedan. Det behövs inte längre. Här reser sig nu Skattehuset mot höjden — alltför högt menar många. Här passerar tusentals bilar om dagen, folk till eller från sin arbetsplats. Ingen förvånar sig över om det är en f. d. sanatoriepatient eller en annan handikappad som sitter vid ratten. På många, många arbetsplatser i landet arbetar nu lung- eller hjärtsjuka, rörelsehindrade, hörsel- eller synskadade. På skolor och utbildningsanstalter av skilda slag går nu handikappade som förut endast med tveksamhet släpptes innanför dessa institutioners dörrar. Runt om i länen från nordligaste Norrland till sydligaste Skåne växer det upp skyddade verkstäder, arbetsplatser för dem, som inte orkar med tempot på de vanliga arbetsplatserna, provningsavdelningar och träningsverkstäder, som står redo att hjälpa den handikappade, den skadade eller sjuke in i en aktiv tillvaro. Inom en — som vi hoppas — inte alltför avlägsen framtid skall ett nät av rehabiliteringsavdelningar vid sjukhusen göra honom fysiskt och psykiskt skickad att inordnas i träningsverkstäder, skyddade verkstäder eller i arbete på öppna marknaden. Eftervården och arbetsvården, som vi drömde om, har blivit en realitet.

◇

Väl finns det väl ännu skönhetsfläckar, bl. a. otillräckliga ekonomiska och personella resurser inom rehabilitering och arbetsvård, i denna tavla. Men hopplöshetens gråa färg har ersatts av en ljusare kolorit, av hoppets och klarsignalens gröna färg. Och det är vackert så — tjugofem år efteråt!

Våra kongresser

■ PIONJÄR INOM...

Forts. fr. sid. 7

Kongressen i Göteborg 1961 betydde en stor utvidgning då De Lungsjukas Riksförbund öppnade dörren för de hjärtsjuka. De samverkande grupperna antog det av kongressen fastställda nya namnet: Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka.

De första Status-åren var de heta debatternas tid. Man pratade stadgar och arbetsformer, myndigheter uppvaktades livligt och orättvisorerna spikades upp till offentlig beskådan. "En effektiv och värdig eftervård åt landets lungsjuka" hette det i stadgarna. Och Status skulle föra de lungsjukas talan. Vid tidpunkten för Status tillkomst fanns det gott om s. k. lungsjukeblad, tillfällighetspublikationer, som såldes på många håll i Sverige. Status blev tidningen som var annorlunda. Den utkom varje månad och den redigerades efter journalistiska principer, förde en kontinuerlig debatt om de sjukas levnadsförhållanden. Status hade ett program att arbeta efter — något som knappast kännetecknade de många "lösbladen", som ofta spekulerade i en sorts stundens giv-slant-mentalitet. Sådan sorts tidningsutgivning hade mycket litet med en konstruktiv socialpolitik att göra.

◇

Vid den första kongressen 1939 slogs fast att Status var det enda officiella språkröret för landets lungsjuka som organiserad grupp. Genom att landets patientföreningar så gott som enhälligt ställde sig

bakom De Lungsjukas Riksförbund kunde Status hastigt vinna erkännande som rikstidning. Kongresserna — som under lång tid hölls varje år — var en kraftig uppslutning omkring idén om en egen riksorganisation — och ett riksorgan, Status! Vi "står och faller" med tidningen hette det. Protokollen från kongresserna och förbundsstyrelsens sammanträden uppvisar många råd till en redaktör om vad en tidning ska innehålla. I praktiken är det tyvärr ofta omöjligt att redigera i debattörernas anda och sanning, men det har inte gjort kongresserna mindre betydelsefulla och stimulerande. Folkets stämna är alltid värd att lyssna till — även när det gäller Status utseende och innehåll!

◇

Vid det här laget har förbundet hunnit med sexton kongresser. Numera sammanträder kongressen vart tredje år. Den första hölls i Stockholm år 1939 — den sista i Göteborg år 1961. Då skedde den utvidgningen att även de hjärtsjuka kom med i förbundet, men kongresspratandet fick ändå nöja sig med att förekomma vart tredje år. Pratas det lika mycket Status nu på kongresserna som förr? Knap-

upplappade paltor, tillgång till en bekväm stol, en egen säng, tak över huvudet samt ett visst mått av förströelse." Dessa förmåner skulle inte vara nådebröd. Undantagna från den produktiva socialvårdens idé var endast den som bevisligen kunde arbeta och bidra till sin försörjning men inte ville göra det.

◇

Hur mycket man än uppskattade Cederströms goda vilja att verkligen göra något för länge försummade grupper fanns det — åtminstone från de lungsjukas sida — ett visst motstånd mot hans planer. Man hade på det hållet nyss avvisat planerna på en ny tbc-lag, som i sin ursprungliga utformning innehöll vissa inskränkningar i den personliga friheten. Man var nog en smula bränd på den kanten och Cederströms "socialstad" kunde lätt bli något sorts reservat, där man hölls innanför ett visst staket och hade begränsad rörelsefrihet. Så resonerade man från de lungsjukas sida och ibland var nog förhållandet mellan socialbyggaren Cederström och det nybildade Lungsjukas riksförbund en smula spant. Cederströms goda vilja och ärliga patos för de sämre lottade i samhället får dock inte skymmas av dessa kontroverser. Personligen älskvärd och vänlig försökte han ställa allt tillrätta. Mycket av det som ingenjör Cederström ritade upp på sina kartor och diagram verkade på samtiden överdimensionerat och alltför storslaget. Som social konstruktör stod han dock i särklass och som sådan fick han också välförtjänt motta en doktorshatt för sina insatser på de sociala fältet.

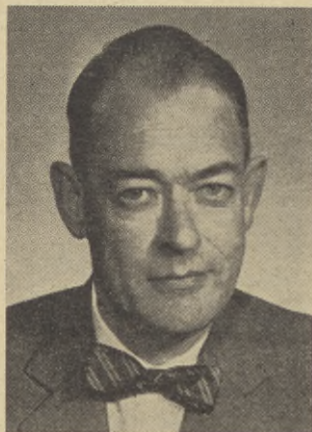
past, men en redaktör bör inte känna sig för säker. Tryter övriga debattämnen kan man alltid sätta igång en generaldebatt omkring förbundstidskriftens innehåll och redigering. Det är nu en fråga man alltid kan anlägga synpunkter på. Redaktörer i alla folkrörelser kan vitsorda hur t. ex. ett bidrag, som inte borde ha införts, kan tvättas och bykas i en debatt. Därmed är inte sagt att våra kongressombud skulle vara notoriska ordsnokare — sådana finns på alla håll och kanter i ett land som vårt med en utbredd läskunnighet.

SÅ VAR DET DÅ — några glimtar från de gångna 25-åren

Status fyller alltså tjugofem år. Är det verkligen inte mer! Jag tycker att det är en evighet, sedan jag först höll ett nummer av tidskriften i handen. Det var i september 1940 på Stora Ekebergs sanatorium. Sedan dess har Status följt mig år efter år, förföljt mig, borde jag kanske säga. I början spjärnade jag emot, som väl alla gör. Det var något motbjudande i att få "De lungsjukas tidning" som eget organ. Tidigare hade jag köpt något nummer av välgörenhet av någon kolportör för att snabbt släppa det i papperskorpen. På samma sätt hade jag köpt enstaka exemplar av "vi och ni", den vackra patienttidskriften från Österåsens sanatorium. Nu var det något annat, nu var jag själv en av dem vars sak Status tog sig an. Det kändes bittert, och det tog lång tid, innan jag fann mig i det. Helt har jag väl aldrig accepterat det, trots att jag med åren kom att medverka i Status åtskilliga gånger. Hela tiden har det funnits en hemlig protest inom mig mot stämpeln lungsjuk. Det är sant att sjukdomen har präglat mitt liv till det yttre. Men det har varit en av de tillfälligheter, för vilka man vägrar att böja sig. Jag kan tänka mig att det måste kännas likadant för dem som blivit polioskadade för livet eller fått sin fysiska hälsa beskuren på annat sätt. Vi blir ömtåliga för alla försök att ordna in oss i kategorin lungsjuka, polioskadade osv. Det är som om man därmed sålde oss helt och hållet, för att vi råkat ut för ett av livets bittra tjuvnyp. Vi känner det som ett intrång i vårt människovärde. Och jag vet med tacksamhet, att just Status har kämpat för de lungsjukas människovärde och likställighet med andra. Det har verkligen varit av nöden.

Jag minns, hur det var, när Status började komma ut. Det är en skillnad mot situationen i dag, som ingen riktigt kan förstå, som inte själv har upplevt denna utveckling på nära håll.

Åren kring 1940. Platsbrist på sanatorierna. Utskrivningar i förtid. Bacillskräck och bostadsångest. Ofta ålderdomshemmet som slutetappen för ännu unga människor. Bygdesanatoriernas hemiska avstjälplingsplatser för dem, om vilka läkarna uppgivit hoppet. Jag minns förtvivlan i ögonen på en del av kamraterna, när de skrevs ut. Inte fick de arbeta, orkade inte heller. Sjukpensioner fanns knappast. Kommunalgubbarna var griniga. En lungsotare till på halsen! Dessa missnöjda,

Fil. mag. Sven Vallmark.

En personligt fängslande analys av de sjukas värld under de första Status-åren ger fil. mag. Sven Vallmark i denna artikel — som även är ett gott bidrag till den svenska sanatorievårdens historia.

klagande sjuka, som varken dugde till att leva som folk eller förstod att dö i tid. Det var hårt för många.

Själv var jag till en början mycket svårt sjuk och läkarna gav mig just inget hopp. Jag längtade och längtade ut under månader och år i min sjuksäng. Att än en gång få känna solvarmt grus knastra under skorna, att åter få känna en skogsstigs lätta svikt under foten! Att få slippa ut ur detta sjukhusfängelse! Hetare än jag längtade ut kan ingen ha gjort det, och jag kunde inte föreställa mig, att inte alla drömde som jag om utskrivningens befrielse.

En av de svåraste chockerna i mitt liv kom efter några veckor på sanatoriet, när jag fick veta att en av kamraterna genom något knep, som delgavs som en ordenshemlighet till de invigda, hade skaffat sig en fullt acceptabel lungblödning för att efter åratals sanatorievistelse undgå den hotande utskrivningen. Läkarna förstod att det var något slags skoj med i det hela, men lungblödningen var äkta nog och räddade ytterligare ett halvår på sanatoriet för vederbörande.

Jag vägrade först att tro på historien, men underläkaren bekräftade den. Själv

skulle jag ha varit halvtokig av glädje och gråtit av lycka, om jag blivit utskrivnen. Min kamrat däremot grep till livshotande medel för att i det längsta hålla sig kvar på sanatoriet.

Så småningom lärde jag mig, att sjukdomens verkliga helvete för många började först med utskrivningen. Jag hörde kamrater ligga och snyfta halvkvävt i kudden i hjälplös förtvivlan inför utskrivningsdagen. Sådant glömmar man aldrig.

Jag minns stuveriarbetaren, som gick runt med en lista, när Inga skrevs ut. "Har ni hört nå så jävligt, grabbar, hon är utskrivnen till ålderdomshemmet!" Inga var tjugofem år. Hon grät och grät. Tjugofem år och till socknens ålderdomshem! Nu gick stuveriarbetaren runt med lista till oss, kompisarna, så att hon skulle slippa åka direkt på hemmet utan kunna hyra ett rum ute någon månad först. Kanske skulle det ordna sig för henne sen. Vi försökte lugna oss med det och skramlade ihop någon krona per man. Patientföreningen bidrog också med några tior. Kanske fick hon med sig ett par hundralappar ut i livet. Vi hörde senare att hon verkligen fick tag i ett rum. Hon tog ett sömmerskejobb, och det orkade hon förstås inte med utan dog efter något år. Och det gjorde också stuveriarbetaren.

Hur många minns man inte. Janne, som fick jobb som hantlangare på ett bygge, sedan han skrivits ut efter en revbensoperation med god prognos. Det gick några månader. Sedan återkom han i dåligt skick för att aldrig mer lämna sanatoriet.

Och Klotis, som skulle få ett lätt jobb på fabriken, eftersom han gick med gas. När vintern kom blev det snösvängen. "Jag visste ju att det var tokigt, men jag var less på allt snacket om maskning och understödstagande, så jag sa inget." Det gick tre veckor, och så var Klotis mogen för dubbelgas. Eftre den betan löste han i fortsättningen sitt arbetsproblem själv när han nästa gång skrevs ut. Och det gick bra. Han lever alltjämt och har det bra ställt.

Och Skepparn, som av provinsialläkarn förklarats fullt duglig att gå på sjön igen som styrman. "Läkarna tror att en styrman står i en hytt och styr eller sitter i en kajuta och lägger in kursen på sjökortet. Dom kan ju inte veta, hur det är att stå på en lastkaj i november i snö-

Forts. å sid. 24

Silikos • Tobaksrökning • Oren luft

Silikos eller stendammlunga är en kronisk lungsjukdom, orsakad av inandning — oftast under lång tid — av damm innehållande fri kristallin kiseldioxid. Det sjukdomsalstrande mineralet inlagras i lungvävnaden och ger där upphov till ärrliknande vävnadsbildningar, som — om tillförseln av dammpartiklar varit riklig — så småningom ökar i omfattning och slutligen kan nå en sådan storlek, att de försämrar eller omöjliggör lungans naturliga funktion att tillföra organismen syre och avskilja i kroppen bildad kolsyra.

Medan lungförändringarna ännu är ringa känner den som drabbats av silikos inte av några symtom, som kan hänföras till sjukdomen. De första påtagliga symptomen brukar vara försvårad andhämtning vid gång i trappor eller backar. Tilltar besvären bli de märkbara för individen även vid lättare aktivitet och slutligen — när hjärtat blivit påverkat av de silikotiska förändringarna — kan besvären medföra total invalidisering. Sjukdomsbilden liknar i detta skede mycket svårare former av hjärtfel (betydande andfåddhet, trötthet, svullnad i kroppen, hosta etc.).

Någon metod att framgångsrikt behandla den silikossjukkes grundlidande är icke känd. Däremot kan vissa symtom lindras under kortare eller längre tid genom medikamenter och annan behandling. Risk för silikossjukdom uppträder på arbetsplatser, där fri kristallin kiseldioxid i finfördelad form förekommer i tillräcklig mängd i den luft, som personalen inandas. Farliga verksamheter finner man inom bergshantering (tunnelbyggande, järn- och stålindustri samt keramisk industri). Silikosfarligt damm kan förekomma även vid tillverkning av skurpulver, sandpapper, konstgjorda slipstenar och vattenglas samt vid framställning av kiselgur.

Säkra uppgifter om förekomsten av silikos i vårt land finns inte. Hos socialförsäkringsinrättningarna registrerade fall av sjukdomen utgör emellertid drygt 2.600. Omkring 1.000 av dessa har inträffat inom bergshanteringen, lika många inom järnhanteringen och cirka 500 inom keramisk industri m. m.

Då någon metod att effektivt behandla grundorsaken till silikos — de av fri kri-

stallin kiseldioxid förorsakade lungförändringarna — icke är känd och då sjukdomen i stort sett synes fortskrida, även om det dammiga arbetet avbrytes, då sjukdomen upptäckes, måste det förebyggande arbetet intensifieras. Målsättningen måste vara att minska mängden silikosfarligt damm i luften på de arbetsplatser, där silikosfara föreligger. De åtgärder, som nu från regeringshåll föreslagits, avser att främja tekniska lösningar för att eliminera eller reducera silikosrisken vid arbetsoperationer, där denna risk förekommer.

Luftföroreningar av annat slag än silikosfarligt damm har alltmer aktualiserats på olika håll i världen. USA, England och Tyskland har presenterat un-

medicinskt

dersökningar med tendens mot allt snabbare försämring av luftföroreningsituationen. Undersökningar bl. a. i Göteborg har visat internationellt höga halter luftföroreningar. En sak att lägga märke till är att medicinalstyrelsens cancerregister visar att lungcancerfrekvensen i Stockholm, Göteborg och Malmö är 3—4 gånger högre än på landsbygden. Kring många industrier, t. ex. sulfatcellulosaindustrin utgör luftföroreningarna genom sin lukt ett stort permanent sanitärt problem. Tilltagande industrialisering och motorism, växande folktäthet, ökande bosättning i tätorterna, användning av allt svavelhaltigare bränslen m. m. är utan tvivel kraftiga varningssignaler för en snabb försämring av situationen i vårt land.

Tobaksrökningen som folkhälsoproblem är en sentida företeelse, föranledd av den våldsamma ökningen av cigarettkonsumtionen. Den mest dramatiska effekten av detta har blivit en uppseendeväckande ökning av lungcancerfrekvensen. I Storbritannien har man nu mellan tre och fyra gånger flera dödsfall i lungcancer än i trafiken, nämligen 25.000 döda i lungcancer mot 7.000 i trafiken. I Sverige har utvecklingen ännu inte gått så långt. Vi har nu ungefär lika många döda i lungcancer som trafikolycksfall, cirka 1.000 fall årligen i vardera gruppen. Att märka är att kurvan för trafikdödsfallen numera stiger relativt svagt medan kurvan för avlidna i lungcancer fortsätter att stiga

brant. Därtill kommer att överdödligheten hos rökare på grund av hjärt- och kärlsjukdomar är av sådana dimensioner, att rökningen bedöms denna väg kräva två till fyra gånger så många liv som lungcansern. Exaktare upplysningar i denna fråga kommer att föreligga, när resultaten kommer av den år 1959 igångsatta undersökningen på 1.079.000 män och kvinnor i USA. Att rökningen spelar en väsentlig roll som försvårande faktor vid hjärt- och kärlsjukdomar kan redan nu anses säkerställt.

Cigarettökning är otvivelaktigt en av de viktigaste orsakerna till starkt stigande dödlighet i lungcancer. Orsakssammanhanget är klart bevisat på klinisk, epidemiologisk, statistisk och djurexperimentell väg. Hårtill kan fogas att kemisterna hittills isolerat ett tiotal som cancerframkallande kända ämnen ur cigarettroken. Lungkraften hos icke-rökare är ytterligt sällsynt även bland människor bosatta i storstäder och rökiga fabriksområden.

Cigarettökning är en orsak till kronisk bronkit och bidrager till utveckling av sjukdomar i hjärtats kranskärl, framförallt hos yngre och medelålders män. Rökning försenar läkning av mag- och tarmsår och man har funnit tre gånger så stor dödlighet i magsår hos rökare jämfört med icke-rökare. Man har dock ej kunnat visa, att rökning direkt orsakar magsår. Vidare nedsätter rökningen allmänna konditionen och minskar lungornas kapacitet. Den tilltagande rökningen i yngre åldrar är ett allvarligt folkhälsoproblem därför att den växande organismen är mera ömtålig för gifter av olika slag jämfört med vuxna människor.

En "levande" sjukhussäng

En läkare i Amerika — han har nyligen själv varit sjukhuspatient — vill reformera sjuksängen. Den bör vara elektrifierad så att patienten själv kan bringa den i det läge han önskar och "klimatet" i dess omgivning — "mikroklimatet" — bör på elektronisk väg hela tiden automatiskt kunna anpassas ej endast efter patientens behov utan också efter hans olika kroppsdelars behov med avseende på temperatur och luftfuktighet. Doktor Blumbergs teorier förefaller en aning "luftiga", men sjuksängens tekniska utrustning för att göra den ändamålsenlig för patienten är ett intressant problem. Våra forskare, sjukhuskonstruktörer och annan teknisk expertis, har här ett mycket intressant problem att fördjupa sig i.

Sociala notiser

Beträffande de statliga utbildningsbidragen vid omskolning och utbildning för bl. a. partiellt arbetsföra anser sig vederbörande departementschef icke kunna acceptera den av arbetsmarknadsstyrelsen föreslagna höjningen. För en bidragstagare med två barn och en hyreskostnad av 200 kr skulle bidraget — enligt AMS förslag — vid utbildning på hemorten stiga från 755 kr till 955 kr. Departementschefen anser att eftersom bidragen är skattefria skulle det sammanlagda bidragsbeloppet komma att överskrida begynnelselönen efter skatteavdrag inom ett flertal yrken, särskilt på orter tillhörande de lägre dyrortsgrupperna.

Försäkringstagare, som åtnjuter pension, sjukpenning eller annan försäkringsersättning, bör inte komma i ekonomiskt sämre läge därför att han genomgår utbildning. Möjligheter bör öppnas för ett gynnsammare läge än före utbildningens påbörjande. Departementschefen föreslår — i likhet med riksförsäkringsverket — att försäkringstagare skall kunna erhålla utbildningsbidrag motsvarande högst en tredjedel av utgående grundbidrag. Förutsättningen för denna förmån är emellertid att det sammanlagda beloppet av sjukpenning eller pension (frånsett invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning) och utbildningsbidrag inte överstiger den genomsnittliga lönen på orten inom utbildningsyrket. Därvid bör beaktas att det statliga utbildningsbidraget är skattefritt.

En konferens om hjärt-kärlsjukas problem anordnas i Stockholm den 4 maj. Det rör sig om en information för bl. a. verksamma sjukhuskuratorer och inbjudare är Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar och Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka. Professor Gunnar Biörck, ordf. i Svenska Cardiologföreningen, talar om uppspårande verksamhet och hjärtsjukdomarnas sociala aspekter, från riksförsäkringsverket talar byrådirektör Henrik Planck om sjukförsäkring, förtidspensionering samt erfarenheter av pensionsdelegationernas verksamhet. Ett livligt deltagande väntas från kuratorer inom sjukhus, eftervård och dispensärvård.

Stora socialvårdskursen på Bommersvik för aktivt föreningsfolk inom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka hålles under tiden den 5—15 juni. Ett digert kursprogram föreligger med föreläsare från olika medicinska och sociala ämnesområden. Lagen om allmän försäkring, rehabiliteringen och arbetsvården och de nya grunderna för invaliditetsbedömningen ges ordentligt utrymme i kursprogrammet.

Riksförbundets representantskap har rådslag i Örebro den 18—19 maj.

Generaldirektör Richard Sterner ny ordförande i HCK

Handikapporganisationernas Centralkommitté — HCK i förkortning — har haft årsmöte den 10 april i Stockholm. Årsmötet hölls i Hörselfrämjandets Riksförbunds lokaler och av verksamhetsberättelsen och övriga rapporter från de enskilda medlemsorganisationerna framgick att samarbetstanken omfattas starkt av de handikappades organisationer, såväl på riksplånet som ute i landet. Ett fortlöpande samarbete med länsarbetsnämnderna ingår i det kommande arbetsprogrammet. På riksplånet omfattar HCK nu sex

anslutna medlemsförbund — på lokalplanen finns ett 20-tal lokala samarbetskommittéer. En livlig verksamhet för ett närmande mellan olika handikappgrupper i HCK:s regi pågår i hela landet.

Till ny ordförande i HCK utsågs generaldirektör Richard Sterner efter socionom Sven F. Bengtson, som avsåg sig återval. Den senare kvarstår emellertid i arbetsutskottet. Arbetsutskottet fick följande sammansättning: Richard Sterner, ordf., vice ordf. Sven F. Bengtson, sekreterare Nils Wallin och kassör Albert Fredin.

Samarbetskommittén i Uppsala har fått föreningslokaler

Efter ett energiskt förarbete kan samarbetskommittén för handikapporganisationer i Uppsala samla medlemmarna under eget tak i gemensamma lokaler.

— Denna fråga var för oss en av de mest brännbara, berättar förste assistent Bengt Johansson, som är ordförande i kommittén. De sju föreningar, som slagit sig samman, var tidigare hänvisade till nationer och andra utrymmen med trappor, som för många var svåra att klara av. Nu tror vi att vi löst detta problem. Vi har kunnat anpassa exempelvis de sa-

nitära utrymmena. Vi har fått rum för styrelsesammanträden och föreningarna kan hålla expedition och mottagning för sina medlemmar på den nya adressen.

Kommittén samordnar de anslutna organisationernas sociala verksamhet. Man hoppas nu kunna ordna information kring arbetet och att lokalen skall bli ett centrum i Uppsala för handikapparbetet. De anslutna föreningarna skall använda lokalen för i första hand egna föreningskvällar, men man avser även att ordna gemensamma föredrag och studiecirklar.

Bengt Johansson (till v.) och Gunnar Persson i den nya föreningslokalen i Uppsala. På väggen ser vi bokstavscombinationen HCK — förkortningen för Handikapporganisationernas Centralkommitté — som symbol för samverkan och inbördes kontakt mellan grupperna.

Ett besök hos professor Erik Hedvall

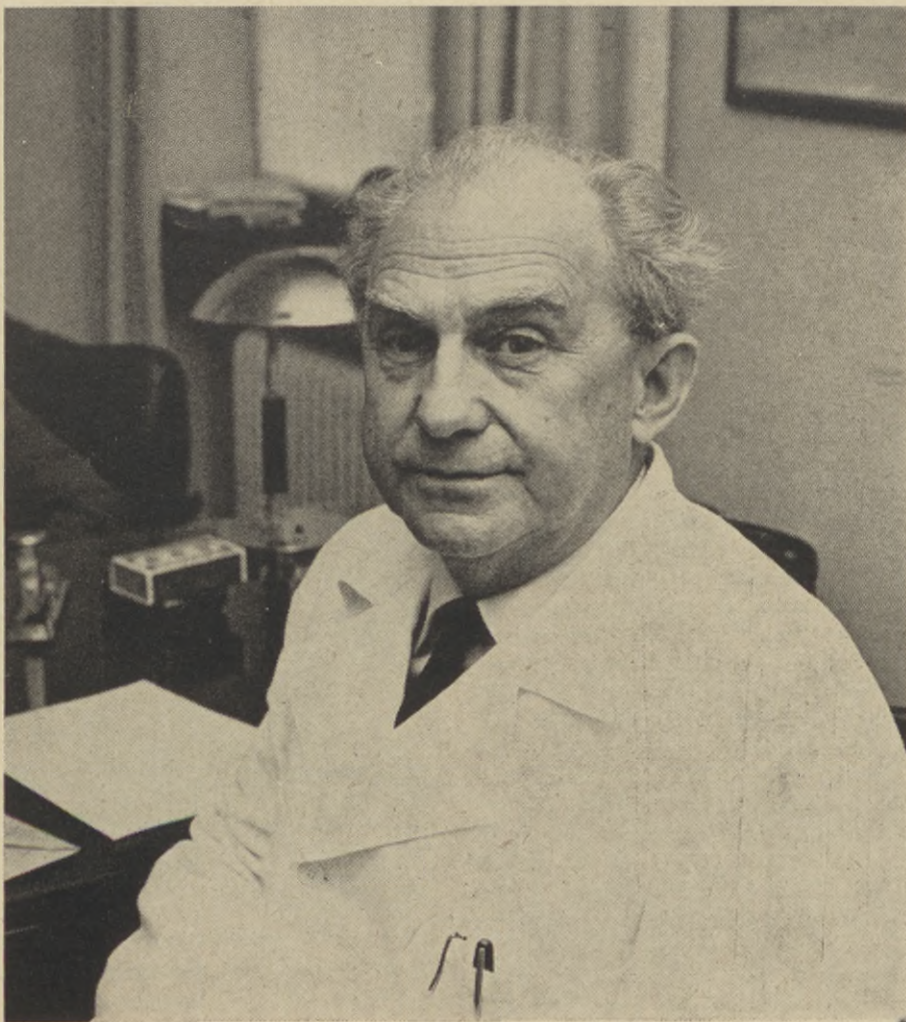
Den 1 juli 1947 utnämndes dåvarande docenten i fysikalisk diagnostik vid Uppsala universitet Erik Hedvall till Sveriges förste (och kanske siste) professor i fysiologi (tuberkuloslära). Dessförinnan hade han tjänstgjort som självständig överläkare vid lungkliniken i Lund åren 1932—1941 och från 1941 och alltså som överläkare vid lungkliniken i Uppsala. Genom samtidig verksamhet som ledare för centraldispensären i Lund och senare i Uppsala var och är han noga insatt i alla de problem, som berör patienter med tuberkulos. Mer än 100 vetenskapliga arbeten ha utgivits från hans hand.

I hans installationsföreläsning som professor år 1947 framhölls, att tuberkulos hos människa betingas av smitta från andra människor "humana" tuberkelbaciller) eller från kreatur ("bovina" tuberkelbaciller). Kreaturstuberkulosen hade dock redan 1947 bekämpats med sådan framgång, att han ansåg det icke rimligen kunde dröja så länge, innan denna sjukdomsform skulle vara helt utrotad i vårt land. Så är också fallet nu. Sverige har förklarats fritt från kreaturstuberkulos. I de sällsynta fall, där återfall uppkommit och kreatur sålunda fått tuberkulos, ha dessa smittats icke från andra kreatur utan från människor, som tidigare haft av "bovina" baciller förorsakade tuberkulösa förändringar, vilka senare åter blivit pågående.

I installationsföreläsningen framhölls även, att den "humana" smittan undan för undan minskat, att man därav — liksom av den sjunkande dödligheten i tuberkulos — kunde draga den slutsatsen, att tuberkulosdödligheten omkring år 1960 skulle bli anmärkningsvärt låg. Ingen kan dock med säkerhet säga, att tuberkulosen är besegrad inom en snar framtid. "Det är möjligt att så kan vara förhållandet, men lika möjligt är, att vi alltså ha en lång och mödosam väg att vandra". Det är att märka, att detta skrevs år 1947, just vid den tidpunkten som man i Amerika börjat pröva det första mot tuberkulos verksamma medlet: streptomycin. Ingen här hemma visste då, att det-

Forts. å sid. 16

Professor Erik Hedvall i sitt tjänsterum på lungkliniken i Uppsala.

För dem som följt med i Status under de gångna 25 åren är professor Erik Hedvall i Uppsala ingen obekant person. Han är vetenskapsmannen, som redan under de första genombrottsåren oförfärat gav uttryck för sin sympati för de idéer vårt riksförbund och tidskriften kämpade för: de sjukas sociala förhållanden, eftervård, arbete och utbildning. Status medarbetare har gjort ett besök i Uppsala och i följande redogörelse får vi del av professor Hedvalls livsgärning. Han blev Sveriges förste professor i tuberkuloslära och har haft glädjen att uppleva tuberkulosens starka tillbakagång — ett förhållande som till och med betytt att namnet på hans lärostol vid Uppsala universitet ändrats till lärarbefattning i pneumologi (läran om lungsjukdomar) fr. o. m. den 1 juli i år efter tillstyrkande av Universitetskanslern.

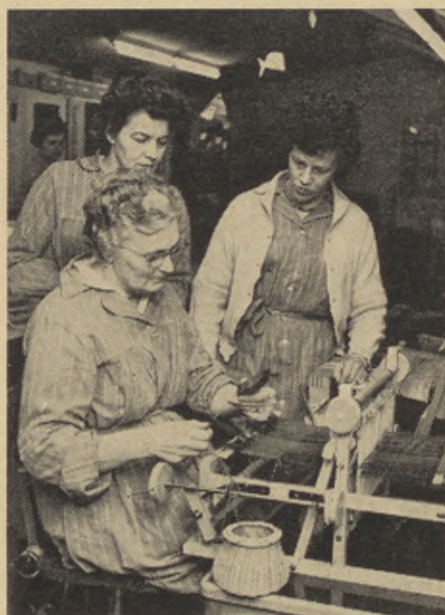
Den redogörelse, som här följer är inte bara en persons egen utveckling inom vetenskap och medicin — nej, det rör sig om en uppskattad sjukhuschef också, en människa som stått de sjuka och deras föreningsrörelse nära, en som redan vid starten trodde på dem och gav deras strävanden sitt oreserverade stöd. Det senare deklarerar professor Hedvall med samma starka känsla nu som förr — hans synpunkter är också en redogörelse för en epok i svensk medicinsk historia fram till dagens dato och vid en milstolpe 1 juli i år då han avgår från sin tjänst med pension.

I samband med intervjun med professor Erik Hedvall — se annan plats i detta nummer! — hade vi tillfälle att titta på en modern lungklinik, där vi fångade följande glimtar.

Om vi förflyttar oss tillbaka till 1938 — Status start- och födelseår — ska vi finna åtskilligt annorlunda i lungsjukvårdens olika aktiviteter. Ett sanatorium — var som helst i landet — var ett ställe där vårdtiderna ofta räknades i år. När uppegångarna gjorde sin rutinmässiga marsch till den gemensamma matsalen, var det i regel fråga om ett ungdomligt gäng med "stor aptit", dvs. den s.k. gödningskuren spelade ännu en viss roll. Vidare fanns det i regel bland patienterna ett privilegerat antal — kvävgasarna — som i allmänhet med största sannolikhet ansågs klara sin sjukdom. De andra hade inte mycket att välja på. Kemoterapi hade ännu inte gjort sitt intåg i sanatorievården. De kirurgiska operationsmetoderna då — särskilt den s.k. revbeningen — ansågs ofta vara "gruvliga" ingrepp ur patientsynvinkel. Man blev deformerad, sned i axlarna och illa hopsnörd av dessa äldre operationer, även om en skickligt gjord "klippning" av benen i bröstkorgen var ägnad att trycka ihop tbc-skadade ställen och låta lungan gå till ro och fullständig läkning. Kvävgas kunde av olika skäl inte praktiseras på annat än ett visst antal som hade möjlighet att ta emot "blåsningen" ur apparaten, operationer av det nämnda genom-

Ett team i laboratoriet på lungkliniken sysslar med att kontrollera förekomsten av vita blodkroppar i prover.

Från sysselsättningsterapien. Damer syr och väver — precis som på den "gamla goda tiden".

Lungklinik 1963

annat än sanatorium för långliggare 1938

gripande slaget hade också sin begränsning. Återstod då bara för många att vila under många månader, äta mycket och med hjälp av de kroppskrafter, som ansågs blomstra i ett gott hull, skaffa de erforderliga resurserna att övervinna sin tbc...

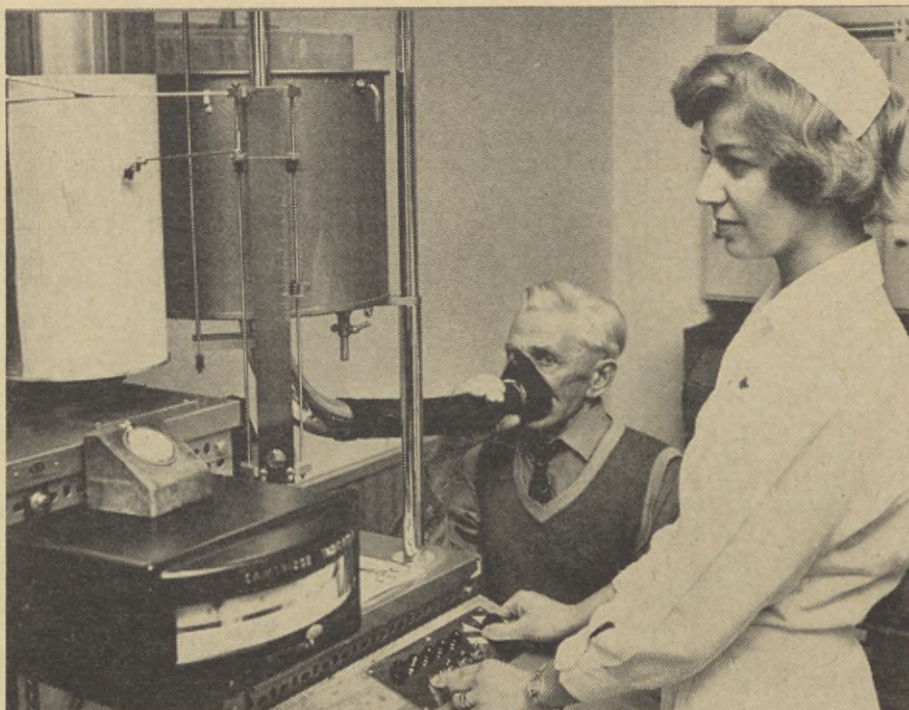
Då vi vrider fram vårt summariska bildsvep till år 1963 — till lungkliniken i Uppsala — har åtskilligt förändrats på de gångna 25 åren. Professor Erik Hedvall, som är chef på lungkliniken sedan år 1941, kan vitsorda förändringarna. Eftersom han på annan plats ger en utför-

lig exposé om utvecklingen, ska vi här endast ta upp något som har intresse för vad vi såg under rundvandringen på kliniken och de reflexioner vår "rond" gav upphov till. Först något om patientbeståndet, som inte längre ensidigt dominerades av tbc-sjuka. På kliniken i Uppsala har man f.n. de inskrivna — antalet sängar är f.n. 78 — fördelade på tre avdelningar: en tbc-avdelning, en avdelning för astmapatienter och andra vård- och utredningsfall, bronkiter, tumörer m. fl. samt ytterligare en mindre avdelning för vissa observationspatienter. Och vad tog den gamla, välkända kvävgasapparaten vägen? — Jag kan inte på-

minna mig att vi haft någon ny kvävgasanläggning på patienter här under de senaste sex åren, säger professor Hedvall. Och åldersfördelningen? Den är också en annan — åldersgrupperna på de tre avdelningarna ligger högt uppe i medelåldern, inte som förr mest ungdom i sjukjournalerna. Övergången till *allmän lungsjukvård* med olika former av lungsjukdomar är markant, vårdtiderna förkortas, läkarna har ett långt större register av behandlingsmetoder att välja på, än vad som var fallet 1938.

*

Och sedan på tal om patientlivet, sällskapandet och sättet att fördriva sanatoriedagen; vad har hänt sedan 1938? Ja, det var nog en allmän tendens att man inte höll så många verktyg i händerna under den äldre sanatorietiden. Man promenerade i sanatorieparken — kanske ska man med en tillspetsad formulering säga att det odlades en sorts sysslöfri sanatorieromantik, som hade god grogrund i de långa sanatorievistelserna på den tiden. I dag är sysselsättningsterapin allmänt vedertagen inom lungsjukvården. Man gör portföljer, livremmar och annat nyttigt i läderplastik, man snickrar, syr och väver, lättare metallslöjd, arbeten i teak, tillverkning av prydnadssaker m.m. förekommer. På översta våningen i lungkliniken bor den uppräknade fliten under ledning av en energisk sysselsättningsterapeut. Och vi får veta att sängliggarna gärna pysslar med olika saker, även om de inte visar sig så mycket i arbetssalarna, högst under taket, där arbetets lovsång ljuder under dagens timmar.

Syster Margareta kontrollerar andningsprov vid en spirometer på avd. för lungfysiologi.

En lektion i *lungfysiologi* bör ingå i ett sådant här studiebesök och under sakkunnig ledning får vi en inblick i hur man med hjälp av olika apparater kan fastställa en persons lungfunktion, med andra ord den andningsförmåga han besitter med hänsyn till sitt sjukdomstillstånd. Principen är dels att fastställa s.k. vitalkapacitet, ventilationsförmåga och ev. den totala lungkapaciteten, dels att i speciella fall, t.ex. före en lungoperation, utvärdera om en patient kan klara sig med en

lunga. Värdena räknas fram i bestämda tal. Som utgångspunkt och värdemätare har man vissa grunduppgifter, vilka beräknas med hänsyn till kroppslängd och ålder för män resp. kvinnor. Det kan nämnas att i dessa normalfall, som tjänar som jämförelse, då man vill kartlägga andningsförmågan hos sjuka människor, gäller att äldre människor i regel har lägre ventilationsförmåga än yngre. Vid Akademiska Sjukhuset finns en speciell klinisk-fysiologisk avdelning under professor Ströms ledning. Den filial, som upprättats på lungkliniken är alltså en del av den större verksamheten. De lungfysiologiska metoderna har naturligtvis även stor betydelse för våra dagars växande behov av uppgifter och vägledning, bl.a. för försäkringsväsendet då det gäller att rätt bedöma ersättningar, arbetsmöjligheter, yrkesval osv.

*

En titt i all hast inne på lungkliniken laboratorium ger oss en uppfattning om *cytologins arbetsfält* inom lungsjukvården. Cytologi är den forskningsgren, vilken har till uppgift att klarlägga växt- och djurcellens finare byggnad, utveckling och förrättningar. För diagnostik av lungcancer är cytologisk undersökning av upphostning och bronksekret av utomordentligt stor betydelse. Professor Hedvall visar oss provrör med odlingar av tuberciller, för lekmannens öga ganska in-

Forts. å sid. 19

Tillverkning av vackra bälten och målning av olika träföremål är omtyckt manligt sätt att visa produktivitet. Terapeuten Ulla Britta Jonsson tittar på.

FOTO:

UPPSALA-BILD

ta medel skulle bli va det kanske effektivaste medlet mot sjukdomen. Nya medel (PAS, INH m. fl.) framställdes under följande år, vilka varit så effektiva, att de kunnat nedbringa icke blott dödligheten utan även sjukligheten betydligt. År 1911 avledo 10.596 personer i tuberkulos i Sverige, år 1961 (sista tillgängliga uppgiften) 409. År 1944 förekomma 101.722 personer med tuberkulos i centraldispensärernas register, år 1961 endast 51.388. Det är då att märka, att det minskade antalet patienter beror på att de sjuka i så stor utsträckning blivit friska och därför kunnat avföras ur registren, icke på en ökad dödlighet.

◇

Här avbryter vi professorns egen sammanfattning och frågar: vad är det som gjort att vi kommit fram till denna ljusare bild? — Framgången beror på samverkan mellan olika faktorer, vill professor Hedvall främst trycka på.

Bland annat har den naturliga motståndskraften mot tbc-infektioner ökat betydligt hos de nya generationerna av människor i vårt land. Framgången beror även på en på konstgjord väg framkallad förhöjd resistens mot bacillerna (BCG-vaccination), på tidigare och bättre diagnostik (skärmbildsundersökning) och på förbättrad vård (kemoantibiotiska medel och nya operationsmetoder). Huruvida de goda förhållandena kommer att bestå, vet man ännu icke.

◇

Kan tuberkulosen utrotas i vår tid — om man ser det hela som ett världshälsoproblem? — Klart är att tuberkulosen ej kan utrotas i vår tid, säger professor Hedvall. Alltjämt givas nämligen stora reservoarer, varifrån tuberkulos (liksom andra farsoter) kunna spridas till vårt land. För att blott nämna ett exempel. I Indien finns mellan 5 och 6 miljoner tuberkulösa människor, av vilka ungefär en tredjedel beräknas vara smittoförande. För dessa många miljoner vårdbehövande finns endast c:a 30.000 vårdplatser, varför vården måste ske — så gott det nu går — i hemmen. Men även i Europa finns länder med avsevärt mera tuberkulos än här hemma.

Sverige kan ej isolera sig från omgivningen. Risk för ökad smitta kan ej uteslutas, när svenskar i så stor utsträckning reser utomlands, som nu är fallet, eller när Sverige alltmåra får motta arbetssökande personer från andra håll.

Även om tuberkulosen icke kan utrotas i vår tid finnes dock möjlighet för att den kan bli mindre vanlig än nu är fallet. Förutsättas måste dock, att man ej ger upp inför målet utan fortsätter kampen mot sjukdomen lika energiskt som tidigare, att BCG-vaccinering utföres i lämplig utsträckning och att skärmbildsfotografering göres efter den erfarenhet, som vunnits med nämnda metod. Viktigt är även att den kemoantibiotiska behandlingen sker på rätt sätt, så att patienterna icke blott uppge sig ta utan i verkligheten också tar sin medicin, varigenom sjukdomen får sin effektiva behandling och bakterier förhindras uppkomma, som äro okänsliga för medicinen. Vi behöver vidare nya medel mot tuberkulos. Så energiskt som man arbetar just nu på denna fråga på laboratorier överallt i världen, har man all anledning att hoppas, att man skall lyckas.

◇

Tuberkulosen anser professor Hedvall kan betraktas som en döende sjukdom. Men det är icke tuberkelbacillerna, som försvagats. Djurförsök visar, att de äro lika farliga som förut. Det är i stället vi själva, som har förändrats. Den nedärvda och/eller genom vaccinering höjda motståndskraften är tillräckligt stark för att i allmänhet hindra uppkomsten av tuberkulösa förändringar efter en infektion. Skulle sådana likväl uppstå, så äger vi redan nu tillräckligt kraftiga medel för att bringa processen till läkning och kunna med viss grad av säkerhet påräkna ännu kraftigare medel i framtiden. Den rikliga förekomsten av tuberkulos på andra håll i världen gör dock varje prognos om framtiden osäker.

◇

Professor Hedvall uttrycker vidare sin stora glädje över att ha fått uppleva tuberkulosens tillbakagång. Vad tidigare tuberkulosbekämpare (pionjärerna) sått, ha vi senare tiders patienter och läkare fått skörda. Tuberkulosen är ej längre ett

gissel här hemma. Sjukdomen kan i mycket stor utsträckning botas. Behovet av vårdplatser har därför betydligt reducerats. En stor glädjekälla är även att andra lungsjukdomar än tuberkulos härigenom kunnat tagas in på landets lungklinik och sanatorier. För dessa (patienter med astma, akut resp. kronisk bronchit, bronkiektasier, lungkräfta m. m.) har tidigare givits ett stort platsbehov, som nu kan tillgodoses. Tuberkulosvården har förvandlats till lungsjukvård, tuberkulosläkarna blivit lungläkare. Ett officiellt uttryck härpå är att lärarbefattningen i ftisiologi (tuberkuloslära) vid Uppsala universitet från och med 1 juli i år ändrats till lärarbefattning i pneumologi (läran om lungsjukdomar). En professur i nämnda ämne i Uppsala är även tillstyrkt av Universitetskanslern.

◇

Professor Hedvall vill gärna också begagna tillfället att understryka, att Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka (tidigare landets många patient- och konvalescentföreningar, sammanslutna i De Lungsjukas Riksförbund) utför ett arbete av utomordentligt högt värde. Han säger sig noga ha följt verksamheten genom åren. Till en början var jag nog osäker om organisationens syfte, fortsätter professor Hedvall — jag var rädd att denna på något sätt skulle komma mellan läkaren och patienten. Mycket snart blev det emellertid klart, att patienterna själva organiserat fram någonting väsentligt, något som i stället för att motverka den medicinska behandlingen på ett förträffligt sätt kompletterade den. Liksom förut svarade läkaren för tidig lungdiagnostik och effektiv behandling under sjukhustiden och efteråt (eftervården). Riksförbundet åter tog på sig att söka förbättra de sociala förhållandena, som kunde äventyra resultatet av den meddelade vården. Förvisso fanns här och finnes väl alltjämt betydelsefulla uppgifter. Genom sitt stora antal medlemmar och genom sina goda förbindelser har organisationen haft den makt, som läkarna saknade, nämligen att väsentligt förbättra patienternas levnadsförhållanden (bostäder, understöd, omskolning m. m.). Mycket har kunnat uträttas under de gångna åren till patienternas bästa. Patienterna ha också all anledning att visa sina

ÖLÄNDSKA MOTIV

Sven Ljungberg är en ypperlig målare. Det senaste beviset på detta var hans stora separatutställning på Färg och Form för ett par år sedan.

Men för den stora allmänheten är han väl mest känd som grafiker. Hans trägravyrer till Pär Lagerkvists barndomsskildring "Gäst hos verkligheten" och Ivar Lo-Johanssons "Statarnoveller" hör till de förnämligaste bokillustrationsarbeten som gjorts i vårt land. Men han har också åstadkommit ett stort antal separata blad i svart-vitt, pregnanta träsnitt där hans hemstad Ljungby med sitt folkliv ofta fått bli motiv.

Hembygdsskildrare är en benämning som ju fått en dubiös klang. Men om man använder ordet i dess allra bästa bemärkelse vågar man säga att en mycket stor del av Ljungbergs grafiska produktion kan återfinnas inom hembygdsskildringens område.

Sven Ljungberg är smålänning

representanter sin uppskattning. För egen del har jag beundrat deras lugna och kloka åtgärder och därför utan tvekan kunnat lämna dem mitt oreserverade stöd.

Riksförbundets tidning "Status" fyller i maj 25 år. Ur den kan man hämta allt, vad man vill veta om förbundets verksamhet. Denna alltid väl redigerade tidning har på ett berömvärd sätt informerat sina läsare i aktuella frågor. Tidigare har det väsentligen gällt åtgärder om tuberkulosens bekämpande, avhjälp-

and djupt rotad i sitt landskap. Han bor kvar i sin barndomsstad Ljungby och när han ska söka motiv stannar han som sagt ofta inom stadens gränser. Småstaden och den småländska allmogen har i honom fått en verklighetsnära och utsökt skildrare. Detta gav han ett strålende bevis på i fjol genom sin portfölj med färgträsnitt, "Småland" hette den.

Sven Ljungberg har alltså inte bara åstadkommit förnämliga resultat inom den svart-vita grafiken utan också med framgång arbetat med färgen.

Nu i vår återkommer han med en ny portfölj färgträsnitt och motiviskt innebär de en överraskning. Här har Sven Ljungberg övergivit sin konstnärliga inmutning och sållat sig till de konstnärer som fascinerats av det öländska landskapet.

Portföljen heter "Öland" och innehåller fem signerade originalträsnitt i färg, upplagan är 200 ex. Det

panDET av sociala orättvisor etc. Sedan nu Riksförbundet vidgat sin verksamhet till att omfatta alla lungsjukdomar och även hjärtsjukdomar, kan tidningen med rätta förväntas få en ännu större spridning. Uppgiften har blivit större, men samtidigt har den givit Riksförbundet självt en större styrka. Tidningen Status passerar med den äran kvartssseklet. Må vi alla önska denna, liksom riksförbundet, nya och större framgångar i framtiden, slutar professor Hedvall.

är Bokkonsum som är utgivare av portföljen och som alltså ger ett värdefullt bidrag till vår grafik.

Motiviskt har portföljen en fin spännvidd. Här återfinner man den öländska kvarnen mot fonden av en vid horisont, den berömda öländska floran har fångats i ett måleriskt träsnitt. I ett annat blad har Sven Ljungberg skildrat några fiskare sysslade med sina nät i en sjöbod; genom den öppna dörren skimtar havet. Naturligtvis har också småstadsskildringen fått sin plats.

Kort sagt är det en portfölj som visar att Sven Ljungberg också som grafiker suveränt kan handskas med färgen.

Nils-Eric Björsson

■ SÅ VAR DET DÅ...

Forts. fr. sid. 24

faktum, att kampen mot tuberkulosen har nått så goda resultat, att de lungsjuka de sista åren blivit en stadigt minskande grupp i samhället. Andra sjuklingskategorier har intagit deras plats. Men det är väl förlåtligt, om vi gamla "sotare" ändå i Status främst ser de lungsjukas tidning.

Det är många namn som under de tjugofem åren framträtt i dess spalter, framför allt de sjuka själva, men också rader av läkare och socialarbetare, som framlagt nya rön och kommit med förslag till förbättringar. Vi, som har följt dem genom åren, tänker på deras insatser med tacksamhet.

Det fanns en gång en ordförande i de lungsjukas riksförbund, som hette Erik Frithiof, ett namn som ofta sågs i Status. Han var svårt sjuk och mot slutet starkt andfådd. Ändå reste han riket runt och försökte organisera upp lokalföreningar och få fart på arbetet i dem. En blåsig höstdag var han i Härnösand. Han var för andfådd för att orka gå mot vinden, så vi gick baklänges, med ryggen mot den pinande snålblåsten längs kajen. Han flämtade och flämtade. Det stod svett-pärlor i den vita pannan under det röda håret. Han talade organisation. Det var inte lätt i ett riksförbund, där stöttepelarna ute i landsorten hade för vana att ideligen ramla omkull. Inte långt efteråt brast Frithiof själv under en börda, som var alldeles för tung.

Men jag minns honom, där han flämtade sig fram med ryggen mot vindstötarna, envis, okuvlig, en bland de många kamrater, som i riksförbundet och i Status kämpat för de sjukas sak i den hårda blåsten i de friskas värld.

Sven Vallmark

Den första reseskildring som Carl Linné själv publicerade var hans Öländska och Gothländska resa på Rikens högloflige ständers befallning förrättad åhr 1741; boken kom ut 1745. Linnés resa till Öland och Gotland var den första av de tre resor som han företog på ständernas befallning. Till skillnad mot den tio år tidigare företagna lapplandsresan var det alltså inte hans egen forskningshåg som var den främsta orsaken till denna resa, utan ändamålet var klart utilitistiskt, inriktat på hänsynen till nyttan, det ekonomiskt fruktbara. Bakom Linnés resa låg de makthavandes iver att i Sverige upptäcka naturtillgångar som skulle göra oss oberoende av handeln med utlänningar.

Det var den 15 maj som resan anträdde till Öland och Gotland.

"Stockholm reste vi ifrån i den behagligaste vartiden, kl. 11 förmiddagen. Solen sken klar och luften var något kulen.

Våren, som ej bör mätas efter kalendarium utan efter klimatet och värmen, var så vida kommen att lönnen utslagit sina blommor, men ej blad; att björken nyligen utspruckit och blommade som bäst; alens stiplar voro nyligen utbrustna och granen hade på sina yttersta kvistar små röda smultronlika knoppar, som voro dess hanblomster, men ännu ej mjöliga; lind, ek och asp stodo ännu sofvande i sin vinterdvala.

Ibland fåglarna hade göken nyss begynnat gucka och ladusvalan såg man i dag den första."

Det har ofta sagts att den knappast existerar något lyriskt poem som bättre än detta enkla konstaterande av fakta fångar den svenska vårens anda.

1745 utkom Ölands- och Gtlandsresan för första gången som sagt och nu fortsätter den Wahlström & Widstrands förnämliga serie Linnés reseskildringar. (Hft 49:50). Liksom de båda tidigare utkomna volymerna, "Lapplandsresa" och "Skånska resa" är föreliggande utgåva utsökt illustrerad av Gunnar Brusewitz.

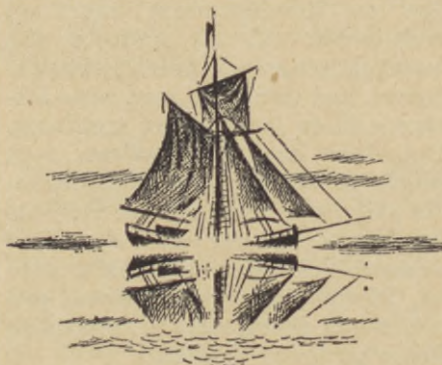
◇

Det var sannerligen ingen maklig lustresa som Linné och hans följeslagare gav sig ut på denna sommar.

Med Linné på Öland

Den var tröttande och pressande; dagboken ger tydliga besked om den saken och hur sällan Linné kunde unna sig någon dags vila. Linné het-sades nu alltid på sina sommarresor; det gällde för honom att ta vara på den korta blomningstiden. "Att lära invånarna och bönderna att känna och tillreda varjehanda färgegräs och apotekarörter fannt jag under resan vara mycket svårt. Den korta sommaren fordrade min skyndsamma resa, om jag eljest skulle bese många orter och därav få anledning till flere rön. Jag ska beflita mig att lära de studerande vid akademien allt sådant, att när desse med tiden bliva i riket utplanterade och pastores i församlingarne, de då måge vara i stånd häruti giva sina sockenboar bästa anledningen", ursäktar han sig i förordet.

"Klockan 2 om morgonen voro vi uppe och ute på hästarna", noterar han signifikativt på ett ställe. Ibland kan resans slitsamhet få en ännu starkare illustration: "Vi måste vänta och frysa hela natten i brist av hästar, säng och nattläger."

◇

Linné följde noggrant verkligheten i spåren och han saknade därför inte blick för de mörka sidorna hos landets provinser. Visserligen kan man inte förmärka någon indignation hos honom, när han redogör för ett besök vid taboksspinnriet i Norrköping och "där vi sågo många små barn förtjäna sig födan". Men nerkommen till Kalmar den 28 maj är han upprörd: "Slavarne eller fångar, som för grova förseelser blivit dömda att här arbeta på fästningen, sågo vi härom dagen släpa såsom hästar men mot afton klockan 6 drivas in uti mörka kulor under natten. Fyra styver bestodos dem om dagen till mans att leva på, men då de arbetat från klockan 6 om morgonen intill aftonen utom kl. 11 till 1, hade de ett par styver mera eller 6 styver för dagsverket. Deras elände reste håren på huvudet, vilkas nåd var alldeles borta och som voro dömda till evige livsfångar."

Efter att i fyra dagar ha väntat ut en storm steg Linné i land vid Färjestaden på Öland. "Ölands strand hade vi knappt rört, förrän vi märkte, att detta land var helt annorlunda än de andre Sveriges provincier; satte oss därför i sinnet att desto nogare uppteckna allt vad på denna ö föreföll", noterade Linné skyndsamt.

Linné kom på denna resa att redovisa för "ett hundratal växter, förut i Sverige obekante, men på denne resan uppsökte". Men han ägnade inte bara sitt intresse åt beskrivningen av den egenartade öländska floran, fåglarna och insekterna, åt den sköna lunderna av lind, hassel och ek utan även åt näringarna. "Ekonomiska anmärkningar har jag på denna resan mera sorgfälligt hopsamlat. Inbyggarnas seder, kläder, husbyggnad, deras åker och sädesskötsel, deras äng och skogar, tjärbränneri, kolmilor, golvstens- och sandstensbrott beskrivit och här och där som kortast anmärkt varuti ett och annat kunde förbättras."

◇

Överallt såg han åkrarna gula. "Åkersenapen var här så mycken, att vi sågo en hel åker stå gul härav, där kornet var så förtryckt, att det ej kommit till en kvarters höjd", noterar han. "Vi hade skolat trott, att åkersenapen här varit sådd och intet korn, om ej folket sagt oss annat. Vi sökte övertala lantmannen att pressa olja ur dennas frö, som även giver en skön olja. Kål planteras sällan här på ön", konstaterar han och förundrar sig över att lantmannen kan avvara en så nödig spis.

Han far förbi hus vilka voro "mest byggde av ekeplankor, inslagne uti stående plankor såsom lador, utan knutar, med inslaget ler i fogningen bättre täppa springorna". Blommornas vällukt möter honom överallt, men också motsatsen. "Byarna luktade och osade här vidrigt av det invånarne bränt torr kodynga, upphämtad från marken om torra somardagen, med vilken de nödgas i brist av annor bränsel baka och koka. "Invånarna var tvungna att på hela södra Öland dyrt köpa veden från Småland.

◇

Linné förvånade sig över frånvaron av trädgårdar på Öland. "Då man frågade efter orsaken varföre så sällan trädgårdar finns på Öland,

svarades att hjortarna om vintren, då snön ligger högre än murarna, gå in i trädgården och äta upp träden, utom det att hararna samma tid skala dem. "Befolkningen kunde inget göra åt plågoriset, "då byssor voro här på landet förbudne, att bönderna icke måtte föra våld på hjortarna". Geväret var ett privilegium för gästande herrar i den härliga, kungliga jaktpark som Öland utgjorde.

Jo, hararna försökte man komma åt. "Haregropar berättas kunna göras såsom varggropar i själva snön om vintren med litet kål lagd på brädden, sedan snön är lagd slutt att halvtäcka gropen, fånga harar i stor myckenhet".

Vildsvinen var en annan plåga. Linné skriver: "Vildsvinen vålla lantmannen mycken skada; emedan de såsom med en plog marken uppgräva och i åkrarna säden nedtrampa, gående omkring och slående säden tillsammans såsom en kärva, att de måge varje gång få munnen full av ax."

Aldrig har en resenär sett så mycket och sett så klart som Carl Linné, har en kulturhistoriker sagt och som ingen annan av hans reseskildringar är denna fylld av sommarens glädje. Det är sannerligen inte svårt att hålla med om saken.

■ LUNGKLINIK ÅR 1963

Forts. fr. sid. 15

tetsägande färgfläckar i glasbehållare, men för vetenskaparen säkerligen forskningsobjekt av stort intresse att följa och därav skaffa sig vägledning. Vid vårt besök sitter just två sköterskor intensivt upptagna med att under mikroskop studera och räkna vita blodkroppar i prover. På en modern lungklinik ingår många arbetsmoment av kontrollerande och analyserande art. En professor behöver många goda medhjälpare för att helhetsbedömningen av den sjuka människan ska bli hållbar och riktig under hans erfarna ledning.

*

Som i någon mån antytts behöver en modern lungklinik, inriktad på ett flertal lungsjukdomar, tillgång till speciell sakkunskap, som finns inom sjukvårdsområdet. Samarbete etableras därför mellan de olika specialklinikerna på det område Akademiska Sjukhuset utgör. Professor Hedvall, som avgår med pension den 1 juli i år, ger alltså ett starkt intryck av en vetenskapare och sjukhuschef med sinne för utvecklingen och dess möjligheter. Han är i full färd med att planera för sin efterträdare, bläddrar i paper och handlingar från en nyligen företagen resa i Indien, där tbc-dödligheten och tbc-frekvensen ännu har nästan för oss ofattbara dimensioner, och presenterar i korthet framtidsplanerna: Lungklinikerna och centraldispensären skola så småningom få helt nya och moderna lokaler. De nuvarande ombyggnas därefter till ett rehabiliteringssjukhus. Tidpunkten för de nya spadtagen på Akademiska Sjukhusets klassiska mark i dag är inte definitivt fastställda.

"O tid av guld, o. liv, blott tändt
 för nöjet och behagen,
 då man är ung och är student
 och har fullt upp för dagen
 och ingen annan sorg försökt,
 än att mustaschen växer trögt!"

Så diktar Runeberg om studenten och få har väl lyckats fånga den egendomliga tjuvning som hör direkt samman med studentlivet i gången tid; åtminstone så som det uppfattas av människorna utanför studenternas lilla krets vid Fyrisåns stränder eller under Lundagårds kronor. På sätt och vis kan man säga, att det ännu i dag kring studentlivet spinnes en missriktad kult som oftast inte har någon grund i verkligheten, eller i någon mån uppstod i en tid då studentens arbetsbörda inte var lika fullt betungande som nu. Men här måste man observera att även studenten under 1700-talet hade en rad tentamina att genomgå och att abiturenten också då kunde kuggas. Samtidigt fanns det också en möjlighet för de som hade rika föräldrar eller annan förmögen släkting att "betala" sig till en examen om mutbara examinators fanns. Detta skrives dock inte för att förringa äldre tiders studenter utan i ett försök att i någon mån förklara det som längre fram i denna artikel behandlas.

*

Om studentlivet i dag för många ter sig som en enda lång mödosam arbetsdag måste man nog konstatera att studenten under 1600-talet måste ha haft det betydligt besvärligare, ty om vi bara tänker på vårt nuvarande små- och folkskoleväsende, liksom enhetsskolan, finner vi att studierna i hemmet under ledning av någon fattig student inte kan ha gett de förkunskaper som ges i dag. Men samtidigt var inte heller fordringarna fullt så stora då som nu när det gällde att ge studenten godkända betyg för inhämtade kunskaper i lärdomsstäderna Lund och Uppsala.

*

Det är därför inte så underligt att studenter fördrev (ibland) natt och dag i de s.k. "källarna", en motsvarighet till våra dagars restauranger, liksom de också ofta höll fester hos någon vänlig gammal "moster" till någon av studenterna som hade gott om pengar. Och som man kan utläsa av en bok om studenten 1727 skriven av C. H. Eneström och M. B. Swederus betitlad "Westmanlands-Dala i Uppsala studerande nation 1595-1800" finner vi att människan, sär-

Den "bekymmersfrie" studenten

av ERIC PETERZON-WALLÖ

Teckningar:

ELSIE-BRITT STENQVIST

Man "hyrde" musikanter och höll muntra dryckeslag, vilka ofta urartade i stora "Expenser".

skilt då studenten, förstod att roa sig. Nöjena var få och det är därför ganska förklarligt att de utgjordes av muntra dryckeslag, vilka så småningom urartade att bli gästabud i ganska stor skala då alla landsmän inom nationen kom tillsammans, från de äldre och yngre professorerna till de yngsta studenterna. Vi skall också här återgiva några av de poster samt slutsumman ur "Expenser til Conventet, som höltz up i stora salen hos Leijmans anckia vijd nya torget Anno 1689 vijd Pingettijden": Så inköpte man "En Ååm Franskt vijn af bästa slaget" för 150 daler, "7 Faat Mumma à 21 Dal. Fatet" (147 Daler), "200 Citroner à 24 Daler hundra" (48 Daler). Till detta kom tobak, nötter, granris, spik och rosor — de senare gavs till "Skiäncken" liksom man betalade frakt för varorna till åkaren och bropengar. Dessa varor hörde dock samman med den första dagens festligheter och man måste här observera att man "hyrde" musikanter, blåsare, och höll dessa med hyrda musikinstrument. Till detta kom också summan för den första dagens måltid på 220 daler.

Den andra dagens gästabud blev betydligt billigare än den första och inte fullt så stora kvantiteter alkoholvaror inköptes. I gengäld upptar nu räkningen antalet sönderslagna glas: "130 Öölglas, Wijn glas 10, Wijnremmarar 11, Flaskor 7 st., Itt Faat mumma" samt "En teenstaka förkommen", allt belöpande sig till "summa stor" 95 Daler och 58 öre. Utgif-

Studentskivor är en väl inarbetad tradition efter slitet i böckernas värld.

terna var dock inte slut med dessa poster utan pigor, hyra för sal och källare, liksom för tredje dagens avslutande "sill-sexa" tillkom och summan för allt i ett blev 960 daler och 21 öre förutom en skuld på 105 daler och 7 öre som senare skulle regleras.

Att vi till detta gästabad inte finner brännvinet omnämnt är helt förklarligt när denna dryck var ytterligt sällsynt vid nations-conventen vid denna tid och fram till 1714. En liten märkvärdighet finner man dock vid hållna gästabad under denna tid: *musikanterna!* År 1627 fick professor *J. Columbus* i uppdrag att utöva undervisning i musik för lämpliga studenter, vilka "åtnjöto underhåll på Communitet" varför man väl lämpligen borde ha kunnat bruka sig av egna nationsmusikanter eller haft ett utbyte mellan nationerna. Men detta har sin förklaring. Man ansåg då att man inte borde blanda sig med andra än sina landsmän under studietiden och detta fortsatte också i någon mån under senare tillfällen i livet. Var exempelvis en högt uppsatt statlig ämbetsman anförtrodd att anställa nya ämbetsmän kunde han (och gjorde det!) anställa en nationskollega även om denne hade sämre kunskaper än tidigare eller senare sökanden. Sammanhållningen mellan nationsmedlem-

marna fortsatte således långt efter studenttiden.

Ett drag av detta nations-medvetande var också ofta orsaken till att slagsmål — ibland med åtföljande dråp — uppstod i de tidigare nämnda källarna. Dessa slagsmål, med åtföljande blodsutgjutelse, orsakades ofta av studenternas vana eller ovana att bära värja. Denna hade dock i princip ingenting att betyda för studenten som attribut utvisande hans ställning — ty onekligen hade studenterna ett visst anseende hos de lägre samhällslagren, som dock många gånger var synnerligen tacksamma över att inte behöva höra till studenternas "utvalda skara".

Studentens genom tiderna svåra ekonomiska ställning (detta oavsett om föräldrarna eller någon annan betalande innehade förmögenhet) har ju skapat en mängd mer eller mindre kända skämt om studentens ekonomiska situation. Och alla vet ju i dag att oavsett studietidens längd drar den med sig skulder.

Då studenten förr skulle inköpa en rock, bok eller annan nödvändig artikel gjordes detta ofta på kredit för att betalas när apanaget anlände från fader, etc. Men när väl pengarna kom greps

studenten av "vårlig yta" och pengarna hamnade oftast i krögarens ficka. Därefter började "björnarna" komma; natt som dag besökte de studentens kammare och otaliga var de sätt på vilket studenten lyckades hålla sig undan. Det enklaste var dock att låsa sin dörr och inte öppna, men det kunde också hända att dörren glömdes och att efter första knackningen från fodringsägaren studenten kom ihåg sin malör. Då gällde det att kvickt gömma sig. Och kanske gick det för många som det gick för den student som suttit i sin gungstol när första knackningen hördes, då han förpassade sin lekamen in i garderoben. Efter tre knackningar insteg fodringsägaren, såg gungstolen som makligt gungade fram och åter och slog sig ner på sängen i väntan på att den skyldige skulle infinna sig från sitt — gömställe! Studenten led i garderoben och till slut stod han inte ut utan gick fram och stod till svars för sin underlåtenhet att betala sin skuld.

I dag, om våren, då studentsången skallar på gator och i parker minns många äldre sin studenttid med välbehag, men också med ett stänk av bitterhet — ty visst är människan så att hon alltid för sent inser, att hon bättre bort tillvarata sina möjligheter i alla livets skiften — men ändå kan de sjunga vår tids student-sång:

Sjung om studentens lyckliga dag!
Låtom oss fröjdas i ungdomens vår!
Än klappar hjärtat med friska slag.
Och den ljusnande framtid är vår!

Pristagare till bildkryss nr 3

Pristagare: 1:a pris kr 25:—, fru Dagny Jonsson, S:t Eriksgatan 59, II ö. g., Stockholm K. 2:a pris kr 10:—, Ruth Andersson, Postlåda 168, Sorunda. 3:e pris kr 5:—, fru Harriet Caspari, Strandgatan 2, Östersund.

Lösning

A — MES — KLOK — KRYMPA — MU — PÅ — GRÖN — KVIST — ÖRE — ROST — LADYT — LEK — EKA — NAJADE — H — PUDLAR — DR — UPPSLAGSBOK — SÄLJARE — EVIG — ETTA — DAL — F — TALA — TJUT — BUENOS — NÄR — VÅGORNA — T ADDERA — RUSK — PR — VERKAR — SÅ — BLI — BI — RYAKNUT — TRUC — LOCKANDE — ASK — MARKIS.

skall smyga mig efter honom. När jag funnit skatten tar jag mannen och bjuder hövdingen och hans dotter Amba på en härlig söndagsmiddag. Hälften av skatten skänker jag hövdingen och i gengäld ger han mig nog sin dotter. Jag har ju bara en hustru förut. Andra hälften offerar jag åt gudarna, för att vi skall få ett långt och lyckligt liv tillsammans och många vackra barn.

◇

Efter dessa listiga planer kunde inte kannibalen låta bli att göra ett högt språng i luften av lycka. Därpå smög han sig försiktigt efter den vite mannen. Denne följde oupphörligt spåret tills det tvärt slutade vid ett träd. — Aha, skatten, viskade mannen och tittade sig oroligt omkring. Men uppe i trädet satt bara en gorilla och åt på en banan. Den vite mannen fortsatte under det han mumlade. — Det gäller att inte ge tappt, stora värden står på spel. Ur fickan drog han upp en gammal karta över ön, som han hittat i en

När söndagssteken friade till mor Sia

I snåren smög en kannibal. Han hade ett långt spjut i handen med en giftpil i spetsen och i näsan dinglade en glänsande guldring. Det var de enda prydnader han ägde, förutom ett stycke basttyg virat om höfterna. Plötsligt slog han sig på sin mage och sade. — Ah, här luktar vit människa! — Det skall bli härligt med en välstekt människoskinka! Och i glädje över detta började han att dansa och sjunga.

Den vite mannen steg helt ovetande om kannibalen iland på söderhavssjön och förtöjde sin båt vid en påle. I sanden invid kokospalmen såg han tydliga spår av människofötter.

— Har någon kommit före mig och hittat skatten, undrade mannen och strök sig över sitt långa, vita skägg. Han följde skyndsamt spåret in i den nästan oigenomträngliga vegetationen.

◇

— En skatt, mumlade kannibalen förtjust. — Då slår jag två flugor i en smäll. Den vite mannen skall få visa mig vägen till skatten, jag

EN SAGA

av MAUD BRYANT

Teckningar:

GUNNAR PERSSON

flaskpost mitt ute i Röda Havet. Efter tre dygns letande i den brännande solen, hungrig och törstig, hittade han bergsskrevan, där skatten enligt kartan skulle vara gömd. Men ingenstans stod skatten att finna.

— Kartan är falsk, skrek han. — Jag är lurad! I nio veckor har jag trotsat vädrets och havets makter med min bräckliga farkost. Tre gånger har jag lidit skeppsbrott. Jag har bedragits och narrats för denna skatts skull, som skulle ha gjort mig till en omätligt rik man.

Och han kastade sig med pannan mot marken och grät av besvikelse.

Kannibalen som stod gömd bakom en palm, tittade på den vite mannen med förvåning. — Så konstigt han bar sig åt! Visserligen kunde man ju byta till sig en hustru eller två för litet guld och några ädelstenar, och visst glimmade de vackert i en ring i näsan. Men att man kunde ta det så hårt, kunde han inte förstå.

Eftersom han var hungrig och irriterad beslöt han sig för att inte bry sig om skatten utan äta upp mannen genast. Han såg fet och god ut. På tre dagar hade han endast i all hast slängt i sig några bananer och läskat sig med litet kokosmjölk. Han spände sin båge och sköt av en av sina minsta giftpilar mot mannen. Den var endast lätt bedövande. Därpå skar han av några lianer från ett träd och band mannens händer och fötter, kastade honom över ryggen och begav sig hemåt byn. Inne i hyddan satt hans mor, Sia, och väntade otåligt.

— Var har Du varit, min son Amiba! ropade hon. Jag trodde andarna eller en krokodil tagit dig. Och vad är nu detta?

— Sätt på den största stekpannan över elden, mor. Idag skall vi festa!

Mor Sia tittade på den vite mannen och den vite mannen tittade på mor Sia och kärlekens gnista tänades i deras hjärtan. Mor Sia mindes sig aldrig ha sett en vackrare man. Hon kunde inte låta bli att röra vid honom. En sådan man hade hon alltid önskat sig. Han hade vitt hår, vit hy och en rund, vit mage som tittade fram ovanför byxlinningen.

Och den vite mannen tyckte sig aldrig ha sett en mer tilldragande kvinna, än mor Sia. Hon hade korp svart, krulligt hår, svart hy, svarta

I snåren smög en kannibal med båge och giftpil...

ruledande ögon och glittrande guld-ringar i öronen. Han friade genast till henne.

Mor Sia som var änka sedan många år tillbaka och inte fått mottaga något frieri sedan hon var en ung flicka, blev mycket smickrad och svarade blygt "ja". Hennes son såg förvånad på.

Mor min har blivit skvatt galen, tänkte han. — Giftna sig med söndagssteken. Han beslöt att gå till medicinmannen och få bot mot denne åkomma.

Men mor Sia var en viljestark kvinna och ingen kunde rubba henne i hennes beslut. Dessutom var hon f. d. hövdingahustru och hade fortfarande stor makt.

Det blev en ståtlig bröllopsfest. Man dansade och sjöng till soluppgången och offrade det bästa man ägde åt gudarna, på det att bröllopsparet skulle leva länge och lyckligt.

Det började regna fastän solen sken och det var det bästa tecken man kunde få, som svar från gudarna.

Den vite mannen levde länge på söderhavsön och blev väl ompysslad av mor Sia. Han brydde sig inte längre om skatter och rikedomar. Han var inte van vid så god behandling och blev själv till slut riktigt hyggelig. Och han berättade så roliga historier för kannibalerna att de vred sig av skratt och han berättade mustiga skepparhistorier, så att de darrade av spänning.

Han fick också barn tillsammans med mor Sia. De växte upp som små kannibaler, men var vitare i skinnet. Efter detta ville inte någon av kannibalerna äta människokött längre. De tog i stället hjärtligt emot alla vita, som förirrat sig till ön och frågade om de kunde några nya historier, för de blev till slut ganska trötta på pappa Sias, fastän de av artighet lyssnade på honom.

REDAKTIONEN

Status redaktion är tillgänglig för personliga besök och telefonsamtal endast fredagar mellan kl. 14—16. Redaktörsbefattningens förening med annan tjänst gör denna arbetsordning nödvändig. För ej beställda manuskript, bilder, teckningar m. m., kan redaktionen inte ta något ansvar.

Arbetsterapi och Hobbymaterial

- Pärlor av trä, glas, kristall och metall.
- Indiska Ädelstenar till halsband och armband.
- Brasiliansk Onyx till hängsmycken, örhängen, nyckelringar och halsband.
- Silvertråd i olika former och dimensioner.
- Rundböjtänger för trådarbeten.
- Halsbandslås i olika utföranden 1—5 rader.
- Sadelgjord såväl mönstrad som enfärgad i 22 färger.
- Väskhandtag i pärlbambu och rotting.
- Pappstommar och Silkebast för bastflätning.
- Skinn och läder för alla ändamål.
- Arbetsatser i rikhaltig sortering.

Begär prislista och prover. Vi sända gärna påseendesändningar på öppet köp.

Firma SUNE ENGLUND, Örebro

Klostergatan 18 III
Tel. 019/12 09 14 - 12 10 95

Tongångar

I det här numret raspar en 25-årsplatta över Status tillkomst. Sådana milstolpar kan lätt urarta till orgier i hyllningar så att födelsedagsbarnet blir alldeles överväldigad av alla vackra ord. För vår del söker vi hålla sans och måtta. Man får tänka på nästa nummer också i denna tidskrifternas bistra tid. Att överhuvud taget ha nått fram till kvartsekelgränsen har varit ett styvt jobb för oss. Vi sparar därför en smula krafter för att kunna fortsätta vår vandring bortom milstolpen.

För några månader sedan fick vi ett mycket fint jubileumsnummer av en tidskrift i vår hand. När vi då tänkte på vår egen födelsedag, kände vi oss ganska billiga. Något så fint i tidningsväg kunde inte vi åstadkomma. I den stunden blev lusten att helt enkelt inte låtsas om att fylla år mycket stark. Det lär ju finnas folk som struntar i dopateter och åldersbetyg och bara trampar på så länge maskineriet och livsviljan håller. Skulle en tidskrift inte kunna göra på samma sätt?

Trots dessa kätterska funderingar beslöt vi i alla fall att — om också i mindre skala — försöka fästa läsarnas uppmärksamhet på att vi jubilerar. De mo-

■ SÅ VAR DET DÅ...

Forts. fr. sid. 10

glöpp och skrika." Det blev bara en resa för Skepparn, och sen blev det sanatoriet på nytt. Sedan omskolade han sig på egen hand. Vem skulle ha hjälpt honom med den saken? Han var för övrigt en mycket duktig karl och har klarat sig fint.

"Överläkarn sa, att jag kunde ju bo hemma hos brorsan. Han hade ringt och talat med honom, och brorsan hade sagt att det skulle väl ordna sig. Jag kunde ju ta vindsrummet. Men när jag hade bott där ett par dar kom karingen som rådde om kåken och tvätta ledstängerna i trappan och dörrhandtaget och bad att jag inte skulle ta i dom i onödan. Och brorsans fru börja gråta och sa att dom i våningen under hade sagt att antingen fick jag flytta eller också skulle dom säga opp sig själva, för dom ville inte att deras barn skulle dö i lungdot. Och när

raliska förpliktelseerna inom tidningsvärlden kräver väl ändå att man har reda på sitt åldersbetyg. Vi föddes alltså i maj 1938 då man kunde sälja en tidning i lösnummer för 25 öre per ex. Nåväl, vi längtar inte tillbaka till denna "billiga" tid. Vad Status första redaktör — Johannes Sandrén — berättar om från den tiden på annan plats i detta nummer bör avskräcka ev. spekulanter i penningvärdesförsämring att vrida tidens ur tillbaka till år 1938. Även om man i dag måste betala 1:50 för ett lösnummer av Status.

På tal om jubileumstidskrifter ser vi en sådan som med berömvärd elegans låtit en tecknare rita sina pionjärer och medarbetare på omslaget. Det är, som sagt, ett styvt jobb och en heder åt de många, som stött tidskriften och idéerna, som ligger bakom dess mångåriga gärning. Risken är bara att man råkar glömma bort någon i detta myller av gubbar med huvuden tätt sammanpackade på historiens blad.

För egen del har vi ingen möjlighet att redovisa Status-gubbar och Status-gummor på detta konstnärliga sätt. Vi vet i alla fall att det är många vänner, föräningsfolk och sympatisörer, som gett oss sitt stöd genom åren. Vi tackar Er alla Statusvänner i klump och hoppas att vi ska hålla ihop och trampa vidare. De landskap, som tycks utbreda sig på andra sidan om 25-årsmilstolpen tycks ändå ha en ljusare färgton än de trakter vi redan passerat. Vi fortsätter framåt för en rättvisare och ljusare tillvaro för landets hjärt- och lungsjuka.

brorsans fru sa att jag hade papper på att jag inte var smittoförande, sa dom att det trodde dom vad dom ville om. Så jag skaffa mig ett rum ute på stan." Det blev ett järnspisrum med en dörr ut i en gisten farstu, mörkt, och iskallt på vintern. Naturligtvis gick det inte. Det blev sanatoriet på nytt med dyster prognos.

Vad skulle de göra, dessa utskrivna skogsarbetare och jordbrukarhustrur? Det fanns bara ett: återvända till ett arbete och till förhållanden, som snabbt bröt ned den återuppbyggda hälsan. Vi såg för mycket av det slaget, såg det med maktlös bitterhet.

Och de små nålstyggen. Tjugoåringen, som bad kommunen om bidrag till tandlagning och fick till svar att bidrag inte kunde beviljas, eftersom lagningen inte kunde beräknas bli av någon större varaktighet. Underförstått: löständer sätter vi in, men inte betalar vi för tandlagningar. Ytterligare underförstått: för res-

ten döer ni säkert snart, och då är ju pengarna bortkastade. Så där fick han ligga med sin tandvärk. Dog gjorde han också mycket riktigt ganska snart, efter något år eller så.

Naturligtvis hade långt ifrån alla det så besvärligt. De flesta hade ju hem och anhöriga att komma till. I regel gjorde också myndigheterna så gott de kunde med de knappa resurser som på den tiden stod till buds. Men det var ändå alltför många, som var utlämnade och skyddslösa. De exempel jag nyss anfört gäller alla hyggliga, skötsamma människor, arbetsvilliga långt över gränsen för sina krafter.

Vi var tacksamma för den vård vi fick. Men det var en annan tid, då inte ens sanatorieplatserna räckte till på åtskilliga håll i landet, och då ord som eftervård och omskolning nästan enbart fanns på papperet. Det var dåligt med sjukpensioner, och de fattiga fick på sanatoriet oftast nöja sig med fem kronor i månaden från kommunen till sådant som tandkräm, brevpapper, frimärken, lyx och nöjen. De som hade sjukförsäkringar fick inga stora summor, fann sig snart nog "utförsäkrade", och var i fortsättningen helt hänvisade till det allmänna.

Också rent medicinskt var den sjukens situation en annan. Det fanns inga specifika mediciner mot tuberkulos. Nu finns det rader. Operationsmetoderna var inte så långt utvecklade. Behandlingen inskränkte sig i huvudsak till vila, gasanläggningar och revbeningar. Alltför många kom in för sent i ett så långt framskridet stadium av sjukdomen, att just inget fanns att göra. De nya medicinerna, den omfattande calmettevaccineringen, massundersökningarna och de allt effektivare dispensärerna har helt ändrat situationen. Nu läggs sanatorium på sanatorium ned och vårdplatsantalet minskar stadigt. Det är åtskilliga år sedan den fruktade lungdoten upphörde att räknas bland landets så kallade folksjukdomar.

Kampen mot tuberkulosen är ett av de vackraste bladen i medicinens historia. Under de sista tjugoåren har Status varit med i frontlinjen. Outtröttligt har tidskriften fört de sjukas talan. Den har kämpat för bättre ekonomiska och sociala förhållanden, arbetat för eftervård och omskolning, för konvalescenthem och bostäder åt de utskrivna. Den har hävdat de lungsjukas människovärde i ett samhälle, som stundom har alltför lätt att förhålla sig kallsinnigt mot de svagaste och mest hjälplösa. Sedan några år representerar tidskriften inte längre enbart de lungsjuka. Det beror på det glädjande

Forts. å sid. 17

Bildkryss nr 5

Namn .....

Adress .....

Postadress .....

Vårt maj-kryss rymmer som vanligt lite av varje från olika områden i vårt liv och leverne. Sätt igång — lycka till!

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 10 juni. För att få deltaga i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkta "Bildkryss nr 5". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status augusti-nummer 1963.

RÖDFÄRG

Ni som tänker måla i sommar begär vår nya färgkatalog med målningsråd, och som upptager: rödfärg, linoljefärg i 16 kulörer, plastfärg i 6 kulörer, knutbrädsfärg, maskinfärg, takfärg, blymönjefärg, portfärg, grundfärg, spackelfärg, färdigstrykningsfärg, Dalbränd stubbtjära, asfalttjära, impregneringsolja, cementfärg, ladugårdsfärg, limfärg, golvfärg, fernissa, bors-tar m.m. Katalogen med 2 kulörkartor, sändes mot 70 öre i frimärken. Föregående års kunder erhåller katalogen utan begäran.

FÄRG & CEMENT
ULFSHYTTAN

Ordertel. 0243/510 62 kl. 9—12, 13—17

Allt i tryckluft

AB ÅSBRINK & CO

MALMÖ SV. 550 40
GÖTEBORG 11 37 71 - HUDDINGE 57 19 13
ÖSTERSUND 199 39

GYNNA
SVENSK
INDUSTRI

TREVLIGA BRODERIARBETEN

för arbetsterapi

Begär katalog från

Gamlestads Konsthantverk AB

Anders Mattssonsgatan 30
GÖTEBORG N — Telefon 26 36 45

"BOMULL"

i socialsverige...

Vi vanliga människor rör oss mjukt bland varann. Vi möter grannar i trappan, säger god dag och hur står det till och det är en dålig sommar i år. Vi går förbi portvakten och det blir återigen goddag — hur står det till — dålig sommar i år. Mjölkbutiken för att köpa kaffebröd, tobaksaffären: goddag — hur står det till — dålig sommar i år.

Det kan låta tjatigt men samtalsstumpar av det slaget är som bomull och mjukt fårskind: de gör att det känns mjukt och varmt omkring oss. Likadant när vi säger: titta in till oss på en kopp kaffe i kväll. Likadant också inom den yttre cirkeln: föräldraträffar i skolan, möten, föreningar, kalas.

För folk som "inte sköter sig" är det radikalt annorlunda på varje sådan punkt.

REVIGÖR ger god vigör

Känner Ni Er trött och håglös? Orsaken kan vara brist på någon av vitaminerna. Då hjälper REVIGÖR, som har alla 17 olika vitaminämnen i bästa lösliga form: A 16700, B1 2800, D2 2000 IE, B2 7,5, B6 6, pp-fakt. nic. s. 120, nicotylamid 60, calc. pant. 30, kolinbitartr. 600, C 400, inosit 125, E5, H1,5, K3 10, PAB 1,5, U 5,5 mg och B12 12,5γ/100 g.

Bli pigg och "uppåt" pröva REVIGÖR redan idag

Receptfritt på apotek samt i hälsokostaffärer

AB Carls-Bergs Biokemisk och Farmaceutisk Fabrik
Göteborg 47

Reser man runt i socialvårdssverige är det lätt att känna sig hemma vart man än kommer. Vi känner igen "den kommunala rankan" på porslinet och vi känner igen möblerna. Alla har vi samma inköpscentral. Och inget ont i det. Standarden är hög.

Men var finns kaffebordet — ja, inte för gästande doktorer för jag har ingen anledning klaga för egen del — men för den s.k. hjälpsökande allmänheten, klienterna. I chefs-tjänstemännens rum finns nog soffgruppen i ena hörnet, men där får sällan hjälpsökande slå sig ner och än mer sällan bjuds de på kaffe.

Jag ser något symboliskt i detta. Alla vi som gjort hembesök i vrånga hem känner till dramats tre nyckelrepliker: först gäller det att få höra lösenordet "stig in då", därefter "varsågod och sitt" och slutligen "vi kanske får sätta på en kopp kaffe". Den sista repliken markerar att den nödvändiga kontakten är uppnådd.

Jag sa förut på tal om bomull att det som framförallt utmärker de mycket svåra socialvårdsfallen är deras utestängdhet från vanligt mänskligt vardagsumgänge. Jag hoppas därför att ni till fullo förstår vad jag menar om jag säger att på socialvårdsmarknaden kan bristen på bomull ersättas med över-skott på kaffe. Ni förstår väl symbolspråk?

(Doktor Gustav Jonsson vid ett föredrag i Linköping)

Keramik som terapi och hobby

UGNAR, DREJSKIVOR m. m.

Rikhaltigt lager av
GLASYRER, FÄRGER, OXIDER,
LEROR, UGNSTILLBEHÖR etc.

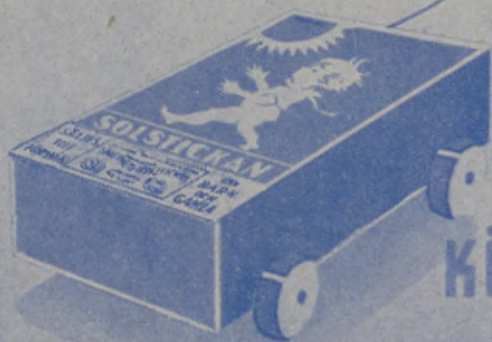
EXPORT & IMPORT

AB KERAMIK

Tel. 010/10 71 17
Box 7283
STOCKHOLM 7

SOLSTICKAN

HJÄLP BARNEN
TILL *kälba*
KÖP SOLSTICKAN

Toppvinst i RHL:s kvicklotteri

VOLVO AMAZON

VOLVO P 544 Special

Volkswagen 1500 Limousine

SAAB 96

TV-apparater • Transistormottagare

Bandspelare • Rörstrandserviser

Ryamattor • Ryakuddar

3.244 värdefulla vinster

**Inga väntans
tider!**

•
VINST
FÅR HÄMTAS
OMEDELBART!

•
Dragning verkställd före
lottförsäljningens början

Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka Rikslotteri 1963

Härmed beställes

..... st. lotter à 2:— att sändas mot postförskott
+ porto, eller

..... st. lotter à 2:— att sändas varje månad
fr. o. m. maj t. o. m. aug. 1963 mot postförskott +
porto. Dragningslista medföljer gratis.

Namn: .....

Adress: .....

Var god texta!

Sänd ej pengar med denna rekv.

Status 5/63

Frankeras
med
25-öres
frimärke

RHL-lotteriet

Box 4149

STOCKHOLM 4

◀ **LOTTPRIS 2 KRONOR
REKVIRERA NU**

**Sammanlagd vinstsumma
över 200.000:—**

Vid rekvisition av minst 10 lotter i samma
sändning — portofritt.

Minst en lott till varje familjemedlem
ökar familjens vinstchans!